บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รูปแบบการจัดทำแผนพัฒนาแบบมีส่วนร่วมองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดอ่างทอง ในครั้งนี้ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้มาซึ่งรูปแบบการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลแบบมีส่วนร่วมเชิงประสิทธิผล ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยต่างๆ เพื่อนำมาประกอบการวิเคราะห์หารูปแบบที่เหมาะสม ดังนี้

2.1 แนวคิดเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

2.3 แนวคิดเรื่องรูปแบบและการพัฒนารูปแบบบริหารส่วนตำบล

2.4 บริบทของจังหวัดอ่างทองและองค์การบริหารส่วนตำบล

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา

การมีส่วนร่วมของสมาชิกของชุมชนและประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการประชุม ปรึกษาหารือ ตัดสินใจในกิจการใด ๆ หรือให้ความช่วยเหลือด้วยความสมัครใจ ในการดำเนินกิจกรรมและโครงการที่มีผลกระทบต่อประชาชน ชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนร่วมรับผลประโยชน์จากการดำเนินการ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาชุมชน

2.1.1 ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา มีผู้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้หลากหลาย ดังนี้

ชินรัตน์ สมสืบ (2544, หน้า 25 - 26)ได้เสนอแนวคิดไว้ว่าผู้ปฏิบัติงานพัฒนาจะต้องเชื่อหรือพัฒนาความเชื่อที่ว่าประชาชนในชนบทรู้ว่าพวกตนต้องการอะไรเพื่อการพัฒนาตนเอง ประชาชนในชนบทมีศักยภาพที่จะมีส่วนร่วมในการปรับปรุงชีวิตพวกตน ผู้จัดทำนโยบาย(Policy maker) ข้าราชการและผู้ที่สัมผัสกับประชาชนต้องเชื่อว่าผู้อาศัยอยู่ในชนบทแม้ว่าจะเป็นชนดั้งเดิม มีชีวิตง่ายๆ และไม่ได้รับการศึกษา แต่พวกเขามีวุฒิภาวะสามารถที่ซ่อนเร้น(Latent talent) ที่จะ

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

ค้นหาทั้งทางเลือกของท้องถิ่นและความเป็นไปได้ ต่างๆ จากภายนอกเพื่อแก้ปัญหาของพวกเขาเอง และวางแผนเพื่อพัฒนาตนเองซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมประกอบด้วย

1) การมีส่วนร่วมเป็นสิทธิ (Right) และเป็นเอกสิทธิ (Privilege) ในฐานะสิทธิจะต้องได้รับการเคารพและให้เกียรติในฐานะเอกสิทธิจะต้องไม่ถูกบังคับและครอบงำ ทั้งสองประการนี้ต้องเกิดจากบรรยากาศที่เป็นประชาธิปไตยมากที่สุด ไม่มีใครจะเป็นหุ่นเชิดในกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน

2) การมีส่วนร่วมเป็นการทำงานเป็นกลุ่ม เป็นผลรวมของข้อผูกมัดจากแต่ละคน บนพื้นฐานของความเชื่อว่าโครงการเป็นของพวกเขา เพื่อพวกเขาและโดยพวกเขาที่แสดงออกมาเป็นรูปแบบพฤติกรรมร่วม เป็นการแสดงพฤติกรรมของผลประโยชน์ร่วม ดังนั้นการเรียนรู้จะเกิดขึ้นประชาชนสามารถเรียนรู้ได้ ถูกสอน ถูกแนะนำ แต่ก็ไม่ได้ทำเพื่อประโยชน์คนอื่น

3) การมีส่วนร่วมคือส่วนสำคัญของกระบวนการพัฒนาชนบท การมีส่วนร่วมจะถูกดำเนินการใน 2 บริบท คือ นักบริหารการพัฒนาต้องรู้ในสิ่งที่ประชาชนมุ่งหวัง (Aspiration) และต้องให้ประชาชนรับรู้ ประชาชนต้องเข้าใจโครงการ รู้ถึงทรัพยากรที่จำเป็น และประเด็นที่เกิดขึ้นจากโครงการ

4) การมีส่วนร่วม คือ เครื่องชี้วัดการพัฒนาชนบท การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับพื้นฐานในการพัฒนาชนบทยิ่งมากและเข้มข้นเท่าใดแสดงว่า ผลประโยชน์ของการพัฒนาจะตกแก่ประชาชนมากขึ้นเท่านั้น

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2549, หน้า 9) กล่าวว่า ชุมชนได้ถูกสร้างขึ้นจากการมีส่วนร่วมของประชาชน ภายในชุมชน ชุมชนเกิดจากการรวมตัวของคนในชุมชน สมาชิกทุกคนของชุมชน ต้องมีส่วนร่วมในการจัดการชุมชนของตน ในขณะเดียวกันเมื่อมีความจำเป็น ยังสามารถติดต่อบุคลากรจากหน่วยงานของรัฐ และองค์กรเอกชนภายนอกชุมชนให้เข้ามาสนับสนุน เช่น การให้คำแนะนำและอบรม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความพร้อมในการแก้ปัญหาด้วยตนเองให้มากที่สุด คนในชุมชนได้เรียนรู้ที่จะเสียสละเพื่อชุมชน ชุมชนที่ประชาชนเรียนรู้ที่จะพึ่งพาสนับสนุนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยยินดีเสียสละตนเอง ไม่ว่าจะเป็นแรงกาย แรงใจ และทรัพย์สิ่งของเพื่อให้เกิดสิ่งที่ดีขึ้นแก่ผู้อื่นและชุมชน จะเป็นรากฐานที่สำคัญในการปลูกฝังจิตสำนึก “เพื่อชุมชน” ขึ้นมา ยังผลให้สมาชิกชุมชนรวมตัวกันอย่างแข็งแกร่ง เพื่อแก้ไขปัญหาที่ชุมชนกำลังเผชิญอยู่ด้วยตนเอง และเพื่อเป็นแบบอย่างแก่เด็กในการเรียนรู้จักบทบาทความรับผิดชอบและการมีส่วนร่วมในสิ่งที่เป็นประเด็นสาธารณะต่อไปในอนาคต

การมีส่วนร่วมมีความเกี่ยวโยงกับการพัฒนาประเทศโดยเฉพาะการพัฒนาประเทศตามแนวทางเศรษฐศาสตร์แนวใหม่ และยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบพึ่งตนเอง ที่เน้นคนเป็นศูนย์กลาง

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

ของการพัฒนา โดยมีเป้าหมายที่ความเสมอภาค ความสามารถ ในการพึ่งตนเอง การพัฒนาคุณภาพชีวิต และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

คายูปัน (Caayupan, 1983 ; อ้างถึงใน ชินรัตน์ สมสืบ 2539, หน้า 22 - 23) ให้นิยามว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน (Popular participation) คือ กระบวนการที่ผู้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนามีโอกาสและใช้โอกาสในการแสดงความรู้สึก บ่งบอกความต้องการและประสานสิ่งเหล่านี้ทั้งหมดเพื่อวางแผนดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย ตามสถานที่และวิธีที่ผู้ได้รับประโยชน์ คิดไว้โดยได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานพัฒนาน้อยที่สุด

ลิสต์ (List, 1985 ; อ้างถึงใน ชินรัตน์ สมสืบ 2539, หน้า 45 - 47) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมว่า เป็นการเข้าร่วมอย่างแข็งขันของประชาชนในการดำเนินการตัดสินใจในทุกระดับและทุกรูปแบบของกิจกรรมต่าง ๆ ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของกระบวนการวางแผนที่มีการกำหนดรูปแบบ แนวคิดการมีส่วนร่วม สัมพันธ์กับการเข้าร่วมของมวลชนอย่างกว้างขวางในการเลือก การบริหาร และการประเมินผลของแผนงานและโครงการต่าง ๆ ที่จะนำมาซึ่งการยกระดับความเป็นอยู่ให้สูงขึ้น

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ(2544, หน้า 45 - 47) ให้ความเห็นว่า กระบวนการมีส่วนร่วมที่เรียกว่า Participation จะนำสิ่งที่เรียกว่าการพัฒนาที่เป็นธรรม (Equitable development) ไม่เลือกข้างพัฒนาที่เป็นธรรมนี้เองจะนำมาซึ่งสิ่งที่เรียกว่า ความยั่งยืน หรือ Sustainability แม้ว่าโดยตัวของหลักการการมีส่วนร่วมจะเป็นสิ่งที่ดี แต่มีข้อสังเกตว่ากระบวนการมีส่วนร่วมเป็นของใหม่สำหรับสังคมไทยซึ่งมีวัฒนธรรมส่วนทางกับการมีส่วนร่วมของตะวันตก ได้แก่

1) ประเทศไทยเป็นสังคมนิยมอำนาจ ผู้มีอำนาจไม่นิยมการมีส่วนร่วมของประชาชน เพราะคิดว่าตัวเองเป็นผู้ปกครอง

2) สังคมไทยยังก้าวไม่พ้นระบบอุปถัมภ์ ความสัมพันธ์ระหว่างนายกับบ่าวในการอุปถัมภ์พึ่งพา เกิดความสัมพันธ์ต่างตอบแทนที่อยู่เหนือหลักการและเหตุผลและกฎหมาย

3) สังคมไทยซ่อนความขัดแย้งทางวาจาและความคิดไว้เบื้องหลัง และแอบแฝงไว้ด้วยความรุนแรง

4) สังคมไทยให้ความสำคัญกับข้อมูลน้อยกว่าความรู้สึก

2.1.2 แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา

แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนามิได้เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นใหม่สำหรับการพัฒนา หากแต่นับจากการที่ประเทศไทยรับหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตยหลังการอภิวัฒน์ในปี 2475 เป็นต้นมา และอาจกล่าวได้ว่าแนวความคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาคือ หนึ่งในแนวคิดและปรัชญาการเมืองแบบประชาธิปไตย

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

ผลจากการบังคับใช้รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 เป็นต้นมา ส่งผลให้มีการกำหนดบทบาทของประชาชนในฐานของพลเมืองที่มีอำนาจมากขึ้น เพื่อดุลคานอำนาจรัฐและระบบราชการที่ใหญ่โตเกินไปจนไม่อาจลงไปแก้ไขปัญหาของชุมชน ดังนั้นรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวจึงมีการระบุสิทธิและอำนาจในการจัดการตัวเอง อำนาจในการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการประเทศ แทนการผูกขาดโดยรัฐเพียงลำพังไว้ในหลายมาตรา เช่น มาตรา 46 56 59 170 และ 304 เป็นต้น

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาประเทศนั้นระบุไว้ในมาตรา 76 ความว่า รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง รวมทั้งตรวจสอบการใช้อำนาจทุกระดับ ในมาตรา 79 ยังระบุด้วยว่า รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนในการสงวน บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล รวมทั้งมีส่วนร่วมในการส่งเสริมบำรุงรักษาและคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนควบคุมและกำจัดภาวะมลพิษต่อสุขสภาพอนามัย สวัสดิภาพ และคุณภาพของประชาชน

2.1.3 ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนา

รามอส และเฟล็ตเชอร์ (Ramos &Fletcher, 1982 ; อ้างถึงใน ชินรัตน์ สมสืบ 2539, หน้า 27) กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบด้วย 1) เป็นเครื่องชี้ว่าการตัดสินใจของรัฐบาลมาจากความต้องการของประชาชน 2) เพื่อความรับผิดชอบและความสามารถในการตรวจสอบได้ของรัฐที่มีต่อประชาชน 3) ช่วยในการสร้างแผนต่าง ๆ ที่ดีกว่าเดิม 4) เพิ่มความสำเร็จในการปฏิบัติงาน 5) สร้างการสนับสนุนให้แก่หน่วยวางแผน

รามอส และเฟล็ตเชอร์ เห็นว่า การพัฒนาชนบทเป็นกระบวนการที่มุ่งปรับปรุงมาตรฐานความเป็นอยู่ของประชาชน โดยมุ่งพัฒนาคนและสร้างความยุติธรรมในสังคม การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเป็นทั้งวิธีการและจุดมุ่งหมายของการพัฒนาเพื่อทำให้ความต้องการของประชาชนได้รับการตอบสนองอย่างแท้จริง ที่สำคัญคือการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาจะต้องได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลและบุคคลภายนอกเพื่อให้ประชาชนได้แก้ปัญหา วางแผน ตัดสินใจ ดำเนินการ ใช้ประโยชน์ และประเมินผลโครงการต่าง ๆ ด้วยตัวของประชาชนเอง จะทำให้มีการยอมรับ ผูกพันใช้ประโยชน์จากโครงการ ตลอดจนมีสมรรถภาพบริหารโครงการเพิ่มขึ้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

2.1.4 หลักการทำงานแบบมีส่วนร่วม (Participatory performance)

การทำงานแบบมีส่วนร่วมอาศัยหลักการทำงานที่ยึดสมาชิกของกลุ่มเป็นศูนย์กลาง โดยสมาชิกเป็นผู้สร้างผลงานจากประสบการณ์เดิม การทำงานแบบมีส่วนร่วมมีหลักสำคัญ 5 ประการ

1) เป็นการทำงานที่อาศัยประสบการณ์เดิมของสมาชิก

2) ทำให้เกิดประสบการณ์/การเรียนรู้ใหม่ ๆ / ความคิดใหม่ที่ท้าทายอย่างต่อเนื่อง เป็นการทำงานที่เรียกว่า Active performance

3) มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกด้วยกันเองและระหว่างวิทยากรกับสมาชิกกลุ่ม

4) ปฏิสัมพันธ์ที่มีทำให้เกิดการขยายตัวของเครือข่ายความคิดที่ทุกคนมีอยู่ออกไปอย่างกว้างขวาง

5) มีการสื่อสารโดยการพูด/เขียน เป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยนวิเคราะห์และสังเคราะห์ความคิด

2.1.5 หลักการและแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา

แนวทางในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนได้มีผู้เสนอแนวคิดไว้หลากหลาย เช่น เยน(Yen, 1920 ; อ้างถึงใน ชินรัตน์ สมสืบ 2539, หน้า 99 - 100) ได้เสนอหลักการทำงานเพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมโครงการ ซึ่งหลักการดังกล่าวอาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์ ได้นำมาใช้เป็นหลักการทำงานของมูลนิธิพัฒนาชนบทแห่งประเทศไทยที่ถือได้ว่า เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่ก่อตั้งในประเทศไทยโดยคนไทย โดยยึดหลักการทำงานดังกล่าวประกอบด้วยหลักการ 14 ประการ คือ 1) ให้ประชาชน (Go to people) 2) อยู่ร่วมกับประชาชน (Live among the people) 3) เรียนรู้จากประชาชน (Learn from the people) 4) วางแผนกับประชาชน (Plan with people) 5) ทำงานกับประชาชน (Work with people) 6) เริ่มจากสิ่งที่ประชาชนรู้ (Start with what the people know) 7) สร้างจากสิ่งที่ประชาชนมี (Build on what people have) 8) สอนโดยทำให้ดู (Teach by showing) 9) เรียนรู้จากการกระทำ (Learning by doing) 10) ไม่ใช่การแสดงโอ้อวดแต่เป็นแบบแผน (Not a showcase but a pattern) 11) ไม่ใช่เศษเล็กเศษน้อยแต่เป็นระบบ (Not odds and ends but a system) 12) ไม่ใช่ทีละชิ้นแต่เป็นการผสมผสาน (Not piecemeal but integrated approach) 13) ไม่ยอมตามแต่เปลี่ยนแปลง (Not to conform but to transform) และ 14) ไม่สงเคราะห์แต่ปลดปล่อย (Not relief but release)

เอนก นาคะบุตร (2545, หน้า 73) เสนอหลักการในการทำงานพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของประชาชน โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องประกอบด้วยหลักการ 5 ร่วม กล่าวคือ 1. ร่วมคิดและเรียนรู้ร่วมกัน 2. ร่วมตัดสินใจ 3. ร่วมปฏิบัติงานและลงมือทำงานร่วมกัน 4. ร่วมรับ

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

ประโยชน์ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นมาซึ่งการรับประโยชน์ร่วมกันของสาธารณะ และอยู่ในสายตาของหลาย ๆ ฝ่าย เพื่อฝึกให้ทุกคนมีจิตใจที่คิดเรื่องความเอื้ออาทรแบ่งปัน และสร้างประโยชน์ที่เป็นประโยชน์ร่วม ประโยชน์ที่ใหญ่เพื่อฝึกให้มีใจที่เติบโต เป็นจิตใจที่เป็นสาธารณะ และ 5. ร่วมติดตามตรวจสอบ

จากแนวความคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเท่าที่ได้ทบทวนและค้นคว้าเอกสารข้างต้นอาจสรุปได้ดังนี้

1) กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา เป็นสิทธิที่ชอบด้วยกฎหมาย เช่น กฎหมายรัฐธรรมนูญ เป็นต้น ขณะเดียวกันก็เป็นเอกสิทธิที่ต้องได้รับการเคารพและยอมรับ

2) กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนามีนัยในทางการเมืองคือ เป็นกระบวนการการเมืองภาคประชาชนที่จำเป็นต้องได้รับการการกระจายอำนาจจากรัฐเป็นการคืนอำนาจให้กับประชาชน ทั้งนี้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการถ่วงดุล ตรวจสอบ ติดตามผล ที่สำคัญคือกระบวนการที่จะนำไปสู่การกำหนดอนาคตตัวเองของประชาชน

3) กระบวนการทำงานโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนคือกระบวนการที่มุ่งตรงไปที่ตัวปัญหา การวิเคราะห์สาเหตุ แนวทางแก้ไข ซึ่งจะเป็นการได้มาซึ่งแผนงานที่เกิดขึ้นจากการตัดสินใจร่วมกัน ร่วมกันดำเนินการ ที่สำคัญกระบวนการมีส่วนร่วมคือกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อการพัฒนาตัวเอง เพื่อการพึ่งพาตัวเอง และเป็นกระบวนการที่นำไปสู่การเข้าใจ ยอมรับ และการไว้วางใจกันของคนในสังคม

2.1.6 กระบวนการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม เป็นแนวคิดเชิงระบบที่มีกระบวนการหรือขั้นตอนหลายประการ ซึ่งมีผู้เสนอความคิดเห็นไว้หลายคน เช่น Shadid, W.A. & Van KoinGsveld, P.S. (1992, p.p. 107 - 122) กล่าวว่ากระบวนการของการมีส่วนร่วมมีขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เป็นการกำหนดความต้องการและจัดลำดับความสำคัญ การวางแผนและการตัดสินใจปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน เป็นการมีส่วนร่วมในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงาน เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากรการบริหารงานและประสานงานและการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้นสิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกตก็คือ ความเห็นชอบ และความคาดหวัง ซึ่งมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

นอกจากนี้ ชูชาติ พ่วงสมจิตร์ (2540, หน้า 43) เห็นว่า ควรจำแนกขั้นตอนในการมีส่วนร่วมออกเป็น ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มโครงการ ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นวางแผน ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินโครงการ และขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลโครงการ

นภาภรณ์ หะวรานนท์ และคนอื่นๆ(2543) ได้ศึกษาเพื่อหาคำตอบอธิบายเกี่ยวกับลักษณะและเงื่อนไขการมีส่วนร่วม รวมทั้งกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนเพื่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานจากปรากฏการณ์ในชุมชน ผลการวิจัยพบว่า สิ่งสำคัญที่สุดที่เป็นสิ่งกำหนดกระบวนการและแบบแผนของการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ เงื่อนไขทางด้านบริบทของชุมชน เงื่อนไขด้านสภาพแวดล้อมของชุมชน และเงื่อนไขทางด้านโรงเรียน ส่วนกระบวนการมีส่วนร่วม พบว่า มี 8 ขั้นตอน คือ 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐานก่อนร่วมดำเนินการ 2) การสร้างความสัมพันธ์กับประชาชนในชุมชน 3) การสร้างเครือข่ายของกลุ่มผู้มีส่วนร่วม 4) การสร้างกิจกรรม 5) การต่อรองเพื่อการดำเนินการ 6) การร่วมกันดำเนินการ 7) การร่วมกันประเมินผลการดำเนินการ และ 8) การร่วมกันรับผลประโยชน์จากการดำเนินการ

จากกระบวนการดังกล่าว ทำให้แบบแผนการมีส่วนร่วมของชุมชนสามารถจำแนกตามหมวดหมู่ของคุณสมบัติเป็น 3 แบบแผนย่อย คือ แบบแผนการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ (Full participatory pattern) แบบแผนการมีส่วนร่วมบางส่วน (partial participatory pattern) และ แบบแผนการมีส่วนร่วมแบบชายขอบ (marginal participatory pattern)

ในกระบวนการมีส่วนร่วมแสวงหาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนนั้น ประชาชนประเวศ วะสี (2544, หน้า 8 - 20) ได้เสนอถึงความสำคัญในการเสริมสร้างการเรียนรู้ให้แก่ชุมชนให้เกิดปัญหา ว่าเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่สุดของสังคมทั้งหมดร่วมกัน ความเข้มแข็งทางปัญญาเกิดจากลักษณะ 5 ประการ คือ 1) สติปัญญาของคนทั้งหมด 2) โครงสร้างของสมอง 3) กระบวนการเรียนรู้ที่สร้างความเข้มแข็งทางปัญญา 4) การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และ 5) ความสามารถในการสร้างความรู้ใหม่

2.1.7 รูปแบบการมีส่วนร่วม

รูปแบบในการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนนั้น ได้มีแนวคิดจากการศึกษาของบุคคลหลายท่าน เช่น จากผลการวิจัยของ กรรณิกา ชมดี (2542, หน้า 113 - 114) ซึ่งศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ: ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสารภี ตำบลท่าช้าง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ได้รูปแบบการมีส่วนร่วม 10 แบบ คือ 1) การมีส่วนร่วมประชุม (attendance of meeting) 2) การมีส่วนร่วมในการออกเงิน (financial contribution)

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์

3) การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ (membership on committees) 4) การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ (position of leadership) 5) การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์ (interviewer) 6) การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน (solicitor) 7) การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค (costomers) 8) การมีส่วนร่วมริเริ่มหรือเป็นผู้เริ่มการผลิต 9) การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน (employees) และ10) การมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์ (material contribution)

2.1.8 ปัจจัยที่สนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วม

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้เสนอความคิดเห็นและผลการศึกษาวิจัยมีดังนี้

ปัจจัยในการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนตามความเห็นของ ปรัชญา เวสารัชช์ (2528,หน้า 32-35) ตามที่ได้กำหนดเป็นแนวทางในการวิจัย เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อการพัฒนาชนบทดังนี้

1) ปัจจัยในตัวบุคคล ซึ่งเป็นแรงผลักดันหรือจูงใจที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลเอง อาจเป็นความรู้สึก ความคิด ความคาดหวัง ความต้องการ ความสำนึก ที่มีส่วนทำให้บุคคลเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมกิจกรรม

2) ปัจจัยสภาพแวดล้อม ได้แก่แรงผลักดันทางสภาพแวดล้อมทางกายภาพ สังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจการเมือง

(1) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ หรือที่มนุษย์สร้างขึ้นอันสามารถแตะต้องสัมผัสได้ เช่นภาวะน้ำท่วม ฝนแล้ง ถนนหนทางไม่ดี ลักษณะขาดแคลนสาธารณูปการ เป็นต้น

(2) สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ ได้แก่ลักษณะการผลิต การจำหน่าย การประกอบอาชีพ เทคโนโลยีการผลิต ภาวะว่างงาน ความรู้ในการผลิต บทบาทพ่อค้าคนกลาง ราคาสินค้า ภาวะหนี้สิน เป็นต้น

(3) สภาพแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ลักษณะทางวัฒนธรรม ประเพณี กระบวนการทางสังคม โครงสร้างทางสังคม (เช่น การแบ่งกลุ่ม การแบ่งชนชั้นในสังคม) บทบาทผู้นำในชุมชน สถานภาพทางสังคม ซึ่งอาจมีผลส่งเสริมหรืออาจเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วม

(4) สภาพแวดล้อมทางการเมือง การปกครองและความมั่นคงปลอดภัย ได้แก่รูปแบบลักษณะทางการเมืองการปกครอง บทบาทข้าราชการ ปัญหาโจรผู้ร้าย ผู้ก่อการร้าย นโยบายและแนวทางปฏิบัติของรัฐบาลในการบริหารและปกครองเป็นต้น

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงคือ การกระจายอำนาจ(Redistribution of Power) นับเป็นความจำเป็นที่ต้องกระทำซึ่งประเด็นนี้ได้มีการเสนอว่าอย่างน้อยที่สุดจะต้อง

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

ประกอบด้วยปัจจัยต่อไปนี้จึงก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างกว้างขวาง(ฉลาดชาย รมิตานนท์. 2538หน้า 129) คือ

1) องค์กรพื้นฐานของประชาชน

2) ประชาชนมีอิสระในการตัดสินใจในระดับท้องถิ่น

3) ข้อมูลข่าวสารที่ได้รับมีลักษณะผสมผสานและมีประสิทธิภาพ

4) การสนับสนุนทางวัตถุและวิชาการเป็นไปด้วยดี

ศศิพัฒน์ ยอดเพชร (2535, หน้า 28) ได้กล่าวว่า การที่ประชาชนจะมีส่วนร่วม โดยเป็นผู้กระทำการพัฒนาตนเอง มิใช่เพียงผู้รับการพัฒนานั้น ปัจจัยที่สำคัญที่จะทำให้การมีส่วนร่วม ร่วมเกิดขึ้นได้อย่างมั่นคง ประกอบด้วย

1) การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ และอารมณ์ เป็นการเกี่ยวข้องทั้งตัว (Seif) ไม่ใช่เฉพาะพียงแต่เกี่ยวข้องด้านกำลังกายหรือทักษะกล่าวคือ ผู้มีส่วนร่วมจะมีส่วนเกี่ยวข้องทางด้านจิต (Ego-Involved) ไม่เพียงแต่เฉพาด้านการงาน

2) การกระทำ การให้เมื่อผู้มีส่วนร่วมเกิดการเกี่ยวข้องด้านจิตใจและอารมณ์ แล้วก็เท่าเปิดโอกาสให้เขาได้แสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และกระทำการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงจำเป็นมากกว่าการยินยอมพร้อมใจของบุคคล กลุ่มชนต่อสถานการณ์นั้นๆ

3) การร่วมรับผิดเมื่อเกิดการเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ อารมณ์และได้กระทำการได้แก่สถานการณ์กลุ่มนั้นแล้ว ผู้มีส่วนร่วมจะเกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบแก่กลุ่มนั้นด้วยการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการทางสังคมที่บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้องกับกลุ่ม และต้องการเห็นผลสำเร็จของการทำงานนั้นด้วย จึงเกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบต่อกลุ่ม

ไพบูลย์ เจริญทรัพย์(253, หน้า39) กล่าวถึงปัจจัยที่สำคัญของการมีส่วนร่วมดังนี้

1) นักพัฒนาต้องมีความเข้าใจในเนื้อหาและกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมของประชาชน

2) ประชาชนต้องเป็นผู้ตัดสินใจเริ่มกิจกรรมของตนเอง

3) การได้รับการสนับสนุนด้านเทคนิค วิทยาการ ข้อมูลข่าวสาร การประสานงานและอุปกรณ์ที่จำเป็น ซึ่งสอดคล้องกับ อคิน รพีพัฒน์(2531,หน้า57-59) ที่กล่าวถึงปัจจัยด้านนักพัฒนาจะต้องมีบทบาทเป็นผู้สนับสนุนข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีให้กับชุมชน นอกจากนี้จะต้องคำนึงถึงผู้นำท้องถิ่นและผลประโยชน์ด้วย ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ(2546,หน้า 214-215) กล่าวถึงปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 4 ปัจจัย ประกอบด้วย

1) ปัจจัยที่เกี่ยวกับกลไกภาครัฐทั้งในระบบนโยบาย มาตรการและระดับการปฏิบัติที่เอื้ออำนวยหรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา สนับสนุนกิจกรรมที่

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

สอดคล้องกับเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม โดยคำนึงถึงวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น มีการติดตามผลและการให้การสนับสนุนในภายหลัง

2) ด้านประชาชน มีสำนึกต่อปัญหาและประโยชน์รวม สำนึกต่อความสามารถและภูมิปัญญาในการจัดการปัญหาซึ่งเป็นผลจากประสบการณ์และการเรียนรู้รวมทั้งมีการสร้างพลังเชื่อมโยงในรูปกลุ่ม องค์กร เครือข่ายและประชาชน

3) ปัจจัยด้านนักพัฒนาและองค์กรพัฒนามีบทบาทในการกระตุ้นส่งเสริมเอื้ออำนวยกระบวนการพัฒนาสนับสนุนข้อมูลข่าวสารและทรัพยากรตลอดจนร่วมเรียนรู้กับสมาชิกชุมชน

4) ปัจจัยจูงใจ คือการได้รับผลประโยชน์ จากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาหรือโครงการได้สนองตอบความต้องการของประชาชน

สายสุนีย์ ปวุตินันทน์ (2541,หน้า1) ได้สรุปปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการทำกิจกรรมดังนี้

1) ลักษณะของบุคคล ได้แก่อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ ในการทำงานรายได้ต่อปี

2) การได้รับข่าวสาร ได้แก่ ความถี่ของการได้รับข่าวสาร และแหล่งที่มาของข่าวสาร

3) ความรู้เกี่ยวกับสิ่งนั้นๆ

4) ทัศนคติ ความเชื่อที่มีต่อสิ่งนั้นๆ

โต สมบูรณ์(2543,หน้า34) กล่าวสรุปปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมว่า ส่วนใหญ่มาจากความผูกพันในชุมชน การต้องการความช่วยเหลือหรือการพัฒนาชุมชนตนเอง และแรงจูงใจจากผู้นำชุมชนหรืออื่นๆซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมต่อชุมชนของตนเองการทำงานเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคำนึงถึงปัจจัยเงื่อนไขที่สำคัญคือ

1) การมีส่วนร่วมนั้น ต้องเกิดจากความเต็มใจที่จะเข้าร่วมเพราะจะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนในการแก้ปัญหาในเรื่องวงนั้นๆอันทำให้เกิด

2) กระบวนการมีส่วนร่วมนั้นต้องอยู่บนพื้นฐานเสรีภาพ อิสรภาพ ที่จะตัดสินใจว่าจะเลือกในการมีส่วนร่วมหรือไม่ข้อสำคัญคือการมีส่วนร่วมนั้นต้องไม่เกิดจากการบังคับใดๆ (อรทัย ก๊กผล 2536,หน้า 26 อ้างใน สถาบันพระปกเกล้า)

การมีส่วนร่วมของประชาชนมีลักษณะโครงสร้างของชุมชนที่แตกต่างกันทำให้ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นสรุปได้ดังนี้

1) ปัจจัยด้านเจ้าหน้าที่จากภาครัฐหรือองค์กรพัฒนาเอกชนจะต้องสร้างทัศนคติและจิตสำนึกที่เหมาะสมคือ

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

(1) การยอมรับศักดิ์ศรีของประชาชนกับตนเองเท่าเทียมกันต้องเลิกความทะนงกว่าเหนือกว่าประชาชน

(2) ความเชื่อและเคารพประชาชนเป็นความพร้อมที่จะเรียนรู้จากประชาชน

(3) ความเชื่อในตัวประชาชนที่มีความสามารถที่จะพัฒนาได้ ช่วยตนเองและช่วยชุมชน

(4) ความเข้าใจความคิดประชาชนในลักษณะของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเมื่อเขารู้สึกว่าเป็นกิจกรรมที่รับประโยชน์ทันตาจึงต้องถามประชาชนเพื่อทราบความต้องการของประชาชน

2) ปัจจัยจากบุคคลที่ทำงานด้านการพัฒนาภายในชุมชน ผู้นำชุมชน กลุ่มบุคคลที่มีความคิดริเริ่มในการกระตุ้นให้ประชาชนมีความสนใจในด้านการพัฒนาซึ่งทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น

3) ปัจจัยที่เกี่ยวกับการบริหาร เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการจัดระเบียบราชการหรือระเบียบขององค์กรพัฒนาเอกชนต่างๆมีลักษณะสั่งการไม่เป็นไปตามความต้องการของประชาชนบางครั้งเจ้าหน้าที่ขาดการวางแผนร่วมกับประชาชนทำให้การมีส่วนร่วมไม่ดีเท่าที่ควร(สมศักดิ์ ศรีสันติสุข 2536,หน้า 179-180)

ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการพัฒนามีดังนี้(สมศักดิ์ ศรีสันติสุข , 2536, หน้า 179 - 181)

1) ปัจจัยด้านบุคคล หมายถึง ความพร้อมของบุคคลที่จะเข้าไปทำงานและให้ประชาชนมีส่วนร่วม เป็นการยอมรับศักดิ์ศรีของประชาชน การมีความเชื่อและเคารพในตัวประชาชน การให้โอกาสแสดงความคิดเห็น รวมถึงการกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

2) ปัจจัยด้านการบริหาร เป็นการนำระเบียบราชการหรือองค์กรพัฒนาชุมชนควรมีความยืดหยุ่นในการนำมาปฏิบัติ

3) ปัจจัยด้านโครงสร้างชุมชน ประกอบด้วย

(1) ลักษณะความสัมพันธ์ของชุมชน ถ้าเป็นชุมชนที่มีลักษณะปฐมภูมิ จะมีการมีส่วนร่วมดีกว่าชุมชนที่มีประชาชนมาจากหลายแห่งหรือที่มีความสัมพันธ์กันแบบทุติยภูมิ

(2) โครงสร้างของประชากรชุมชน

(3) วัฒนธรรมที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม

(4) ค่านิยมของชุมชน

(5) คุณภาพของประชากร เช่น ฐานะ รายได้ การศึกษา ถ้าดีจะมีความตื่นตัว

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

(6) โครงสร้างของอำนาจ หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของกลุ่มในชุมชน เช่น ผู้นำชุมชน ซึ่งโดยมากมักมีฐานะดี มีความรู้ และประสบการณ์มากกว่า

(7) ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชน ถ้าชุมชนตั้งถิ่นฐานเป็นกลุ่มจะทำให้มีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกันมากกว่าชุมชนที่กระจัดกระจาย

(8) ทรัพยากรและสภาพแวดล้อมของชุมชน ชุมชนที่มีทรัพยากรและสภาพแวดล้อมที่ดีจะทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและความต้องการของชุมชนดีกว่าชุมชนที่ขาดทรัพยากร และมีสภาพแวดล้อมที่ไม่ดี

โดยสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน ต้องมีการเปิดโอกาสในทุกระดับและจะต้องมีมูลเหตุจูงใจในการเข้ามีส่วนร่วมและสำคัญคือการมีส่วนร่วมต้องไม่มีการบังคับ ต้องอยู่บนพื้นฐานความมีเสรีภาพ ความเสมอภาค โดยนักพัฒนา หรือภาครัฐต้องมีส่วนสำคัญในการกระตันให้ประชาชนรับรู้ข่าวสาร รวมทั้งให้ความรู้ต้องมีความเคารพ มีความเชื่อ ความเข้าใจในประชาชน สร้างจิตสำนึกของความเท่าเทียมกันในสังคม การตระหนักในปัญหา ร่วมแก้ปัญหา ร่วมรับประโยชน์ร่วมกันของประชาชน ชุมชน ประชาชนเองต้องเป็นผู้ตัดสินใจร่วมกิจกรรมพัฒนาตนเองซึ่งทั้งหมดเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมต่อชุมชนของตนเอง

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

การเรียนรู้โดยทั่วไปหมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ถาวรหรือค่อนข้างถาวร อันเป็นผลมาจากการรับรู้และประสบการณ์หรือการฝึกอบรม ดังที่บาร์เกอร์ (Barker, 1994, p. 2) ได้กล่าวว่าการเรียนรู้เป็นผลของการรับรู้และประสบการณ์ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่มั่นคง สอดคล้องกับชูล (Shulle, 1991, p. 2) ที่กล่าวไว้ว่า การเรียนรู้ หมายถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือความสามารถให้เป็นไปตามที่กำหนดอย่างคงทนถาวร ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้เกิดจากการปฏิบัติหรือจากประสบการณ์ในรูปแบบอื่นๆ และคิมเบิลและการ์เมอซี่ (Kimble & Garmezy, 1963, p. 23) กล่าวว่า การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ถาวร โดยเป็นผลมาจากการฝึกฝนเมื่อได้รับการเสริมแรงมิใช่เป็นผลมาจากการตอบสนองทางธรรมชาติที่เรียกว่าปฏิกิริยาสะท้อน(Reflex) ซึ่งการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเกิดจากการเรียนรู้นั้น บลูม (Bloom, 1984, p. 65) ได้อธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะเกิดได้ใน 3 ลักษณะคือ 1) การเปลี่ยนแปลงทางด้านความรู้ ความเข้าใจ และความคิด (cognitive domain) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของบุคคลที่เกิดขึ้นทางด้านอารมณ์ จิตใจ ตลอดจนความสนใจ ความเชื่อ ทัศนคติ การยอมรับ และค่านิยมที่มีต่อสิ่งที่ได้เรียนรู้ และ 3) การเปลี่ยนแปลงทางด้านทักษะและความชำนาญ (psychomotor domain) หมายถึง

การที่บุคคลเกิดความรู้ความเข้าใจ เกิดทัศนคติและความสนใจในสิ่งที่ได้เรียนรู้แล้วได้นำเอาสิ่งที่เรียนรู้ไปปฏิบัติจนเกิดเป็นทักษะและความชำนาญมากขึ้น

การเรียนรู้เพื่อให้บรรลุถึงจุดประสงค์ทั้ง 3 ประการดังกล่าวนั้น ควรมีวิธีการเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ โดยอาจใช้รูปแบบต่างๆ เช่น ใช้การบรรยายหรือการอธิบายโดยบุคคล การให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองโดยมีผู้อำนวยการกระบวนการการเรียนรู้ (Facilitator) เป็นผู้แนะนำแหล่งความรู้ ส่วนวิธีการเพื่อสร้างเจตคติ ควรใช้วิธีการให้เกิดประสบการณ์ตรง เช่น การเห็นตัวอย่าง เพื่อให้ผู้เรียนได้รู้จักคิดและเลือกใช้เหตุผล เลือกปฏิบัติด้วยตนเอง และสำหรับวิธีการเพื่อสร้างทักษะควรใช้วีการให้ผู้เรียนได้ฝึกฝน ปฏิบัติด้วยตนเองจึงจะสามารถสร้างทักษะขึ้นได้

2.2.1 ความหมายของกระบวนการเรียนรู้

นักวิชาการได้ให้ความหมายของกระบวนการเรียนรู้ไว้ดังนี้

นิธี เอียวศรีวงศ์ (2541, หน้า 69) กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้เป็นกระบวนการตามธรรมชาติในการถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ในการดำรงชีวิตของคนและสัตว์ เป็นกระบวนการเรียนรู้ระบบการเรียนรู้ตามธรรมชาติหรือในวิถีชีวิตโดยแทรกซึมอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันและพิธีการต่างๆ และพรพิไล เลิศวิชา (2541, หน้า 174) ได้กล่าวในทำนองเดียวกันว่า กระบวนการเรียนรู้เป็นกระบวนการอันมีรากฐานอยู่ที่ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งไม่ได้แยกระหว่างการเรียนรู้กับวิถีชีวิต ดังนั้นการรับรู้กับการปฏิบัติ เนื้อหากับกระบวนการเรียนรู้จึงเป็นหนึ่งเดียวกันและกฤษฎา บุญชัย (2538, หน้า 24) กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้เป็นการสืบสานถ่ายทอดความรู้ซึ่งกันและกันด้วยช่องทางต่างๆ ผ่านพิธีกรรม ค่านิยม ตัวบุคคล

นอกจากนี้ประเวศ วะสี (2548, หน้า 9) ได้กล่าวไว้ว่า กระบวนการเรียนรู้ประกอบด้วยกระบวนการคิดรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุ การวินิจฉัยปัญหา การวิเคราะห์ทางเลือกและตัดสินใจเลือกเพื่อยกระดับความรู้และปัญญา อาจใช้การเรียนรู้โดยกระบวนการกลุ่มการลงมือปฏิบัติจริง การแก้ไขในสถานการณ์จริงและการทำงานร่วมกันเป็นเครือข่าย และสีลาภรณ์ นาครทรรพ (2539, หน้า 66) ได้ให้ความหมายในทำนองเดียวกันว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการศึกษาเรียนรู้ในเรื่องของการคิด วิเคราะห์ การตั้งคำถาม และการหาคำตอบเกี่ยวกับปัญหา สาเหตุ และแนวทางการแก้ไขปัญหาต่างๆ

จากความหมายของกระบวนการเรียนรู้ข้างต้น อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า กระบวนการเรียนรู้เป็นลำดับขั้นตอนที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้หรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมซึ่งการเรียนรู้นั้นประกอบด้วยกระบวนการในการคิด วิเคราะห์ การหาคำตอบเพื่อให้ได้แนวทางแก้ไขปัญหาต่างๆ

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2540, หน้า 45-49) ให้แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติของมนุษย์ไว้ ดังนี้

1) การลองผิดลองถูกเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มนุษย์ได้สะสมความรู้ความเข้าใจของตนตามกาลเวลาที่ล่วงไป แล้วถ่ายทอดส่งต่อให้ลูกหลานเผ่าพันธุ์ของตน

2) การลงมือกระทำจริง เป็นการเรียนรู้ในการปฏิบัติจริง ในสถานการณ์จริงแล้วถ่ายทอดต่อไปยังรุ่นลูกหลานต่อไป

3) การสาธิต และการสั่งสอนด้วยการบอกเล่า เป็นการถ่ายทอดความรู้ไว้ในรูปแบบของเพลง สุภาษิต คำพังเพย และได้สร้างองค์ความรู้ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น การจารึกลงในใบลาน เป็นต้น

4) พิธีกรรม เป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่ให้ลูกหลานได้รับเอาคุณค่าและแบบอย่างพฤติกรรม โดยใช้ความศรัทธา ความขลัง และความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมเป็นส่วนโน้มน้าวให้เกิดแนวปฏิบัติ

5) ศาสนา เป็นการเรียนรู้ที่ใช้หลักธรรม คำสอนและวัตรปฏิบัติตลอดจนพิธีกรรมเป็นส่วนตอกย้ำภูมิปัญญาที่เป็นอุดมการณ์แห่งชีวิต ศาสนามีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของคนที่อยู่รวมกันเป็นหมู่เหล่า และศาสนาเป็นหลักในการหล่อหลอมบ่มเพาะทั้งความประพฤติ สติปัญญา และอุดมการณ์แห่งชีวิตไปพร้อมๆ กัน

6) การแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ เป็นการเรียนรู้ระหว่างกลุ่มจากการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กับคนต่างถิ่นฐานทำกิน ต่างชาติพันธุ์ ต่างวัฒนธรรม ซึ่งทำให้กระบวนการเรียนรู้ขยายตัว มีทั้งการผสมผสานกลมกลืน และการเกิดเป็นความคิดใหม่ที่หลากหลายทั้งในด้านสาระ รูปแบบและวิธีการ

7) การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม เป็นการเรียนรู้อีกลักษณะหนึ่งที่บุคคลได้มีความพยายามในการเลือกเฟ้นเอาความเชื่อและธรรมเนียมปฏิบัติที่สืบทอดกันมาในสังคมประเพณีมาผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมในตรงกับฐานความเชื่อเดิมในขณะเดียวกันก็แก้ปัญหาในบริบทใหม่ๆ

8) ครูพักลักจำ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีมาแต่เดิม ซึ่งมีวิธีการต่างๆ เช่น การแอบเอาอย่าง แอบเรียนรู้ แอบจำ แอบลองทำตามแบบอย่างที่ได้เฝ้าสังเกตอยู่อย่างเงียบๆ และจะรับมาเป็นของตนเมื่อการปฏิบัตินั้นสามารถทำได้จริง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541 ก, หน้า 203-206) ได้ทำการศึกษากระบวนการเรียนรู้ของผู้ทรงภูมิปัญญา พบว่า ปัจจัยที่หล่อหลอมให้เกิดการเรียนรู้ ประกอบด้วย

1) การเรียนรู้ การฝึกฝน และได้รับการอบรมสั่งสอนจากบุคคลในครอบครัว อาทิ พ่อ แม่ ญาติผู้ใหญ่และผู้มีบุญคุณ และบางคนเรียนรู้จากศาสนา

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

2) การเรียนรู้จากสภาพธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทางครอบครัวตลอดจนการดำเนินชีวิตในชุมชนที่เป็นแรงผลักดันหรือเป็นแรงจูงใจให้นำสิ่งเหล่านั้นมาใคร่ครวญพิจารณาแล้วนำมาเป็นฐานการเรียนรู้ของตน

3) การเรียนรู้จากสถาบัน ไม่ว่าจะเป็นสถาบันศาสนา สถาบันการศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างๆ ที่ได้จัดกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ เช่น ในระบบการศึกษา การฝึกอบรม แล้วนำความรู้มาปรับให้สอดคล้องกับบริบทของตน

4) การเรียนรู้ทางกิจกรรม กิจกรรมที่สถาบันการศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และสถาบันต่างๆ ได้จัดขึ้นทำให้ได้รับความรู้มากมายและสามารถนำมาปรับใช้

5) การเรียนรู้จากตำราและผู้มีประสบการณ์ เป็นการเรียนรู้โดยตรงจากตำราทั้งเก่าและใหม่ รวมถึงการรับฟังการบอกเล่าจากผู้ทรงภูมิปัญญา

6) เรียนรู้จากการปฏิบัติงานตามภาระหน้าที่ เป็นการเรียนรู้จากกระบวนการทำงานในหน้าที่แล้วเกิดเป็นทักษะและความชำนาญการ

7) เรียนรู้จากการสัมผัส และการปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชนและสภาพแวดล้อมในพื้นที่ปฏิบัติงาน

8) เรียนรู้จากการทดลองปฏิบัติ เป็นความรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้ด้วยวิธีการทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง

9) เรียนรู้จากเครือข่ายความร่วมมือระหว่างผู้ทรงภูมิปัญญา ชาวบ้าน กลุ่มปฏิบัติการ นักพัฒนาตลอดจนผู้สนใจในระดับต่างๆ ซึ่งนับเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกันที่ทรงคุณค่า

10) สำนักในพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นการเรียนรู้สืบทอดและการนำภูมิปัญญาในแนวทางตามพระราชดำรัสเพื่อนำมาพัฒนาในด้านต่างๆ ตลอดจนการดำรงชีวิต

นอกจากนี้ ปฐม นิคมานนท์ (2535, หน้า 69) พบว่า กระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนชนบทไทย ต้องประกอบด้วยปัจจัยเกื้อหนุนที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง คือ 1) อิทธิพลจากสิ่งแวดล้อม 2) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ 3) ใจรักชอบ 4) ความรู้สึกภาคภูมิใจ 5) การเห็นคุณค่าหรือความก้าวหน้าในสิ่งนั้น 6) ความเป็นคนหัวดี รู้จักดัดแปลง 7) การฝึกฝนทดลอง 8) การสนับสนุนจากผู้รู้ และ 9) การทำงานระบบกลุ่ม

2.2.2 การเรียนรู้ของชุมชน

เอกวิทย์ ณ กลาง (2540, หน้า 45-49) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้ของชุมชนทุกยุคทุกสมัยมีเป้าหมายเพื่อการดำรงอยู่ของชีวิต บุคคลจะเรียนรู้ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่ตนเองมีปฏิสัมพันธ์ ซึ่ง

การเรียนรู้เพื่อการปรับตัวในสภาพแวดล้อมนั้นจะเกิดขึ้นเร็วหรือช้าขึ้นอยู่กับประสบการณ์เดิมที่เคยได้รับมาก่อน เพราะหากมีประสบการณ์มาก่อนก็จะทำให้บุคคลสามารถตีความและปรับตัวเพื่อรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตได้เร็วยิ่งขึ้น

สีลาภรณ์ นาครทรรพ (2538, หน้า 27-28) ได้เสนอว่าการเรียนรู้ของชุมชนต้องมีลักษณะสำคัญ 4 ประการ คือ

1) เป็นกระบวนการกลุ่ม กระบวนการกลุ่มเกิดขึ้นจากการที่สมาชิกได้ร่วมพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์ในประเด็นต่างๆ ซึ่งกระบวนการกลุ่มนี้ทำให้ชุมชนได้ร่วมคิด ร่วมนำเสนอ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และยอมรับความคิดซึ่งกันและกัน กระบวนการเรียนรู้เช่นนี้เป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดพลังในการสร้างสรรค์ของชุมชนที่จะดำเนินการสิ่งต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนของตน

2) เป็นการเรียนรู้จากการลงมือดำเนินงาน ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน พลวัตของการเรียนรู้เกิดขึ้นจากการพูดคุย วิเคราะห์ปัญหา สาเหตุและหาแนวทางแก้ไข เมื่อได้ข้อตกลงบางประการสมาชิกก็จะนำไปปฏิบัติร่วมกัน

3) เป็นการเรียนรู้จากการแก้ไขปัญหาในชีวิตจริง การเรียนรู้ระดับนี้เป็นการเรียนรู้ที่มิได้มีความหมายเพียงการยกระดับความคิด สติปัญญาให้สูงขึ้นเท่านั้น หากแก่การเรียนรู้จากวิถีชีวิตจริงของชาวบ้านหรือชุมชนนั้นจะทำให้เข้าใจได้ง่ายและสามารถเรียนรู้ที่จะนำไปปฏิบัติเพื่อการแก้ไขในระดับอื่นต่อไป

4) การเรียนรู้จากการทำงานร่วมกันในลักษณะเครือข่าย การเรียนรู้ที่มีการเชื่อมโยงระหว่างสมาชิกในชุมชนและระหว่างชุมชนเป็นการเรียนรู้จากความคิดและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน นอกจากนั้นยังมีการเรียนรู้ที่จะสื่อสารถึงกัน เอื้ออาทรต่อกัน ช่วยเหลือกัน ทำให้เกิดเครือข่ายความรู้ที่เชื่อมโยงกัน

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาชุมชน หมายถึง การพัฒนาคนและองค์กรการพัฒนาคนที่ดีที่สุด คือ การให้การศึกษาเพื่อให้คนมีความรู้มีทักษะและมีทัศนคติโดยเฉพาะ การเรียนรู้ของชุมชนเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อการคิด พิจารณาและตัดสินใจเลือกหนทางแก้ไขปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง ทั้งนี้ หน่วยงานภายนอกเช่นหน่วยงานของรัฐจะทำหน้าที่เป็นหน่วยงานในการสนับสนุนการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นการเรียนรู้ร่วมกันในลักษณะการเรียนรู้จากข้อเท็จจริง และการปฏิบัติจริง เพื่อให้เกิดทักษะประสบการณ์ในการนำไปใช้พัฒนาตนเอง ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่นต่อไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

2.3 แนวคิดเรื่องทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบและการพัฒนารูปแบบ

2.3.1 รูปแบบ แนวคิด และหลักการ

คำว่า “รูปแบบ” “แบบจำลอง” หรือ “Model” เป็นคำที่ใช้เพื่อสื่อความหมายหลายอย่างซึ่งโดยทั่วไปแล้วรูปแบบ จะหมายถึงวิธีการดำเนินงานที่เป็นต้นแบบของอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น แบบจำลองสิ่งก่อสร้าง รูปแบบในการพัฒนาชนบท รูปแบบในการหาเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎร เป็นต้น และในพจนานุกรมการศึกษาซึ่งบรรณาธิการโดยคาเตอร์ วี กู๊ด (Carter V. Good, 1973) นั้น ได้รวบรวมความหมายของรูปแบบไว้ 4 ความหมาย คือ

1) เป็นแบบอย่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างหรือทำซ้ำ

2) เป็นตัวอย่างเพื่อการเลียนแบบ เช่น ตัวอย่างในการออกเสียงภาษาต่างประเทศเพื่อให้ผู้เรียนได้เลียนแบบเป็นต้น

3) เป็นแผนภูมิหรือรูปสามมิติ ซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือหลักการหรือแนวคิด

4) เป็นชุดของปัจจัยหรือตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งรวมกันเป็นตัวประกอบ และเป็นสัญลักษณ์ทางระบบสังคม อาจจะเขียนออกมาเป็นสูตรทางคณิตศาสตร์หรือบรรยายเป็นภาษาก็ได้

จากความหมายของรูปแบบทั้งหมดที่ Good รวบรวมเอาไว้นั้น พอจะสรุปได้ว่ารูปแบบมีสองลักษณะคือ รูปแบบที่เป็นแบบจำลองของสิ่งที่เป็นรูปธรรม และรูปแบบที่เป็นแบบจำลองของสิ่งที่เป็นนามธรรม ซึ่งสอดคล้องกับความหมายที่ โทซี่ และคาร์รอล (Tosi & Carroll,1982, P.163) กล่าวไว้ว่า รูปแบบเป็นนามธรรมของของจริงหรือภาพจำลองของสภาพการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งอาจจะมีตั้งแต่รูปแบบอย่างง่าย ๆ ไปจนถึงรูปแบบที่มีความสลับซับซ้อนมาก ๆ และมีทั้งรูปแบบ เชิงกายภาพ (Physical model) ที่เป็นแบบจำลองของวัตถุ เช่น แบบจำลองหอสมุดแห่งชาติเป็นต้น และรูปแบบเชิงคุณลักษณะ (Gualitation model) ที่ใช้อธิบายปรากฏการณ์ด้วยภาษาหรือสัญลักษณ์ เช่น รูปแบบเชิงระบบและตามสถานการณ์ (A system/contingency model) ของ Brown & Moberg (1980, p.16 - 17) เป็นต้น

เกทเซล และ กูบา(Getzels&Guba, 1957)ได้ให้หลักการของแบบจำลองที่สำคัญ 3 ประการคือ

1) แบบจำลองจะต้องเป็นที่รวมของแนวความคิด และแสดงถึงความสัมพันธ์ต่าง ๆ ของแนวคิดซึ่งไม่เพียงแต่จะสามารถตอบปัญหาที่เคยมีมาก่อนเท่านั้น แต่จะต้องสามารถแก้ปัญหาที่เกิดตามมาได้อีกด้วย

2) ในโครงสร้างของแนวความคิด และความสัมพันธ์ดังกล่าว จะต้องสามารถปฏิบัติ (Operation) และวางอยู่ในรูปแบบขององค์การ(Organization) ได้หมายความว่า แนวความคิดและความสัมพันธ์ไม่เพียงแต่สามารถชี้แนวทางให้เกิดความเข้าใจเท่านั้น แต่ยังสามารถติดตามตรวจสอบได้อีกด้วย

3) รูปแบบนั้นจะต้องยึดหลักการและอยู่บนพื้นฐานทางการบริหาร หรือผลงานที่เกี่ยวโยงกับการบริหารภายใต้แนวคิดและความสัมพันธ์ดังกล่าว

คิววิเรียน (Schwirian, 19, P.- citing Bardo &Hartman, 1982, p.70)ได้กล่าวถึงรูปแบบใน ทางสังคมศาสตร์ไว้ว่า “ เป็นชุดของข้อความเชิงนามธรรมเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เราสนใจเพื่อใช้ในการนิยามคุณลักษณะและ / หรือ บรรยายคุณสมบัตินั้นๆ และ Bardo และ Hartman ได้อธิบายต่อไปว่า รูปแบบเป็นอะไรบางอย่าง ที่เราพัฒนาขึ้นมาเพื่อบรรยายคุณลักษณะที่สำคัญ ๆ ของปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจ รูปแบบจึงมิใช่การบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์อย่างละเอียดทุกแง่มุม เพราะการทำเช่นนั้นจะทำให้รูปแบบมีความซับซ้อนและยุ่งยากเกินไป ในการที่จะทำความเข้าใจ ซึ่งจะทำให้คุณค่าของรูปแบบนั้นด้อยลงไป ส่วนการที่จะระบุว่ารูปแบบหนึ่ง ๆ จะต้อง มีรายละเอียดมากน้อยเพียงใด จึงจะเหมาะสม และรูปแบบนั้น ๆ ควรมีองค์ประกอบอะไรบ้าง ไม่ได้มีข้อกำหนดเป็นการตายตัว ทั้งนี้ก็แล้วแต่ปรากฏการณ์แต่ละอย่าง และวัตถุประสงค์ของผู้สร้างรูปแบบ ที่ต้องการจะอธิบายปรากฏการณ์นั้น ๆ อย่างไร

สโทเนอร์ และแวนเคอร์ (Stoner&Wankel, 1986, p. 12) ให้ทัศนะว่า รูปแบบเป็นการจำลองความจริงของปรากฏการณ์ เพื่อทำให้เราได้เข้าใจความสัมพันธ์ที่สลับซับซ้อนของปรากฏการณ์นั้นๆ ได้ง่ายขึ้นและวิวเลอร์ (Willer, 1967, p.15) กล่าวว่า “รูปแบบเป็นการสร้างมโนทัศน์ (Conceptualization) เกี่ยวกับชุดของปรากฏการณ์โดยอาศัยหลักการ (Rationale)ของระบบรูปนัย (Formal system) และมีจุดมุ่งหมายเพื่อการทำให้เกิดความกระจ่างชัดของนิยามความสัมพันธ์ และประพจน์ที่เกี่ยวข้อง”

ร็อบบิน (Robbins, 1986, 1993, 1997) ได้ให้นิยามว่า รูปแบบ หมายถึงสิ่งที่เป็นนามธรรม ซึ่งทำให้เข้าใจปรากฏการณ์หรือความจริงได้ง่ายขึ้นซึ่งรูปแบบทั่วๆไปจะต้องมีส่วนประกอบที่สำคัญอย่างน้อย 3 ประการคือ วัตถุประสงค์ ตัวแปร และความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

แนดเลอร์ (Nadler,1980) กล่าวถึงรูปแบบว่าเป็นการนำทฤษฎี แนวทางและกรอบแนวคิดมาพัฒนาเพื่อให้สามารถแปลความหมายของปรากฏการณ์ต่างๆ ได้

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

เฮาร์เซอร์ (Hauser, 1980) ได้กล่าวถึงรูปแบบว่า เป็นสิ่งที่ออกแบบมาเพื่อแสดงถึงองค์ประกอบและกระบวนการในการตรวจสอบความแตกต่าง ระหว่างความสัมพันธ์ในเชิงทฤษฎีกับปรากฏการณ์จริง

ดังนั้น จากความหมายของคำว่า รูปแบบ(Model) ที่นักวิชาการได้กล่าวไว้ในข้างต้น สรุปได้ว่า รูปแบบหมายถึง กรอบแนวคิดที่อธิบายแบบอย่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เป็นชุดของตัวแปร หรือ องค์ประกอบที่บ่งบอกถึงความสัมพันธ์กัน โดยมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินการ ซึ่งอาจเป็นแนวคิดที่เป็นรูปธรรม หรือนามธรรมก็ได้

2.3.2 การพัฒนารูปแบบ

เมื่อรูปแบบมีหลาย ๆ ลักษณะดังกล่าวมาแล้วนั้น ในการสร้างหรือพัฒนารูปแบบก็ต้องขึ้นอยู่กับการตัดสินความเหมาะสมของรูปแบบ หรือโมเดลที่เลือกใช้อาจพิจารณาได้จากการวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างปรัชญา หรือแนวคิดของรูปแบบการประเมินกับประเด็นปัญหาของสิ่งที่ต้องการประเมิน (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2537 หน้า 120) ในปัจจุบันนี้ การพัฒนารูปแบบใดก็ตาม ได้ดำเนินไปอย่างไม่หยุดยั้งเมื่อรูปแบบที่ใช้อยู่นั้น ค่อนข้างล้าสมัยหรือไม่สามารถตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ที่วางไว้ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการพัฒนาขึ้น เพื่อให้รูปแบบนั้นมีความสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

สำหรับการพัฒนารูปแบบนั้น บุญชม ศรีสะอาด (2535, หน้า 104 – 106) ได้กล่าวถึงการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบ อาจกระทำได้ 2 ขั้นตอน คือ

1) การสร้าง หรือการพัฒนารูปแบบ ผู้วิจัยจะสร้างหรือพัฒนารูปแบบขึ้นมาก่อนเป็นรูปแบบตามสมมติฐาน โดยการศึกษาค้นคว้าทฤษฎี แนวความคิดรูปแบบที่มีผู้พัฒนาไว้แล้วในเรื่องเดียวกัน หรือเรื่องอื่นๆ และผลการศึกษาหรือผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์สภาพสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้สามารถกำหนดองค์ประกอบหรือตัวแปรนั้น หรือลำดับก่อนหลังของแต่ละองค์ประกอบในรูปแบบ ในการพัฒนารูปแบบนั้น จะต้องใช้หลักเหตุผลเป็นรากฐานสำคัญ และการศึกษาค้นคว้า ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนารูปแบบเป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยอาจจะคิดโครงสร้างของรูปแบบขึ้นก่อนแล้วปรับปรุงโดยอาศัยข้อสนเทศจากการศึกษาค้นคว้าทฤษฎีแนวความคิดรูปแบบหรือผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง หรือทำการศึกษาองค์ประกอบย่อย หรือตัวแปรแต่ละตัวแล้วคัดเลือกองค์ประกอบย่อย หรือตัวแปรที่สำคัญประกอบขึ้นเป็นโครงสร้างของรูปแบบก็ได้ หัวใจสำคัญของขั้นนี้อยู่ที่การเลือกเฟ้นองค์ประกอบในรูปแบบ (ตัวแปร หรือ กิจกรรม) เพื่อให้ได้รูปแบบที่เหมาะสม ผู้วิจัยควรกำหนดหลักการในการพัฒนารูปแบบอย่างชัดเจน เช่น เป็นรูปแบบที่ไม่ซับซ้อน สามารถนำไปปฏิบัติได้ง่าย ตัวแปรในรูปแบบมีน้อยตัวแต่สามารถอธิบายผลได้มาก ฯลฯ ในการวิจัยบางเรื่อง จำเป็นต้องให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความถูกต้องเหมาะสม

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

2) การทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบหลังจากได้พัฒนารูปแบบในขั้นต้นแล้ว จำเป็นต้องทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบดังกล่าว เพราะว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นนั้น ถึงแม้ว่าจะพัฒนาโดยมีรากฐานจากทฤษฎี แนวความคิด รูปแบบของคนอื่น และผลการวิจัยที่ผ่านมาแล้ว หรือแม้กระทั่งได้รับการกลั่นกรองจากผู้เชี่ยวชาญแล้วก็ตาม แต่ก็เป็นเพียงรูปแบบตามสมมติฐาน ซึ่งจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลในสถานการณ์จริงหรือทำการทดลองนำไปใช้ในสถานการณ์จริง เพื่อทดสอบดูว่า มีความเหมาะสมหรือไม่ (ในขั้นนี้ บางครั้งจึงใช้คำว่า การทดสอบประสิทธิภาพของรูปแบบ

คูเปอร์พี เคนดอลอี และแฮนดอลที (Kuipers P, Kendall E, & Hancock T.2001, p 22-28) ได้เสนอขั้นตอนในการพัฒนาระบบไว้ดังนี้

1) การวิเคราะห์ระบบ (System analysis) หมายถึง การวิเคราะห์องค์ประกอบของปัจจัยนำเข้า กระบวนการ รวมทั้ง ผลผลิตของระบบนั้น ๆ ให้ชัดเจน

2) การออกแบบระบบ (System design) หมายถึง การออกแบบองค์ประกอบของระบบในปัจจัยนำเข้า กระบวนการและผลผลิตให้มีคุณภาพมากที่สุด เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพขององค์กร และสภาพแวดล้อมที่ใช้ระบบนั้น

3) การทดสอบระบบ (System testing) หมายถึง การนำระบบที่ออกแบบไปทดสอบโดยการทดลองใช้ระบบในสถานการณ์จำลอง หรือในสถานการณ์จริงเพื่อทดลองดูว่าทดสอบโดยการทดลองใช้ระบบในสถานการณ์จำลอง หรือในสถานการณ์จริงเพื่อทดลองดูว่าระบบนั้นมีคุณภาพหรือไม่ มีข้อบกพร่องในองค์ประกอบใด จะได้ปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น

2.4 บริบทของจังหวัดอ่างทองและองค์การบริหารส่วนตำบล

จังหวัดอ่างทอง ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ภาคกลางเป็นจังหวัดขนาดเล็กมีการปกครองแบ่งออกเป็น 7 อำเภอ ประกอบด้วย อำเภอเมือง, อำเภอวิเศษชัยชาญ, อำเภอไชโย, อำเภอแสวงหา, อำเภอป่าโมก, อำเภอสามโก้ และอำเภอโพธิ์ทอง รูปแบบการปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัดอ่างทอง เทศบาลเมืองอ่างทอง เทศบาลตำบล 9 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 50 แห่ง ซึ่งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล 50 องค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่มีขนาดเล็ก จำนวน 37 อบต. และเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดกลางเพียง 13 อบต.

จังหวัดอ่างทองพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มมีแม่น้ำสายหลักคือ แม่น้ำเจ้าพระยา และสายรองคือ แม่น้ำน้อย พื้นที่ส่วนใหญ่ทำการเกษตรร้อยละ 83.10 และอยู่ในเขตชลประทาน ผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดมาจากภาคเกษตรกรรมในปี 2547 มีผลิตภัณฑ์มวลรวม 17,259

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

ล้านบาท มาจากค้าส่งและปลีก 3,855 ล้านบาท ภาคอุตสาหกรรม 3,165 ล้านบาท และภาคการเกษตร 2,550 ล้านบาท ถึงแม้ว่าผลผลิตการเกษตรจะน้อยกว่าภาคผลิตอื่นๆ แต่จำนวนครัวเรือนที่ทำการเกษตรเกือบครึ่งหนึ่งของครัวเรือนจังหวัดอ่างทองทำการเกษตรกรรม อาชีพด้านการเกษตรจึงมีความสำคัญผลผลิตภาคการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ ข้าว ไม้ผล พืชไร่ และพืชผัก ด้านปศุสัตว์ประกอบด้วย ไก่ เป็ด สุกร นกกระทา และโค ส่วนการประมง มีการเลี้ยงปลาชนิดต่างๆ มีการเลี้ยงตามบ่อ กระชังเลี้ยงปลา ร่องซีเมนต์ นอกจากนี้ยังมีการนำผลผลิตด้านการเกษตรมาแปรรูปผลิตภัณฑ์เป็นสินค้าด้านการเกษตร ผลผลิตมีทั้งจำหน่ายภายในประเทศและส่งออกไปต่างประเทศ เช่น มะม่วง กระเจี๊ยบ และนกกระทา (สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดอ่างทอง, 2548, หน้า 68) จังหวัดอ่างทองมีสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีหลายแห่ง เช่น วัดป่าโมกวรวิหาร วัดไชโยวรวิหาร วัดขุนอินทประมูล วัดดอนบุปผาราม ตำหนักคำหยาดในอำเภอโพธิ์ทอง และมีประชาชนที่ประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น หลายแห่ง เช่น ทำกลอง จักสานผักตบชวา จักสานไม้ไผ่ และผลิตภัณฑ์ชุมชนอีกหลายแห่ง จังหวัดอ่างทองเป็นจังหวัดที่มีความสงบเรียบร้อย ประชาชนอยู่ร่วมองค์กรท้องถิ่น องค์กรชุมชน และองค์กรประชาชนมีความสมัครสมานสามัคคี ร่วมมือร่วมใจในการพัฒนาท้องถิ่นและชุมชน

ตาราง 1 จำนวน และขนาดขององค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดอ่างทอง

อำเภอ	จำนวนองค์การบริหารส่วนตำบล					
	ชั้น 1	ชั้น 2	ชั้น 3	ชั้น 4	ชั้น 5	รวม
อำเภอเมืองอ่างทอง	-	-	-	2	6	8
อำเภอป่าโมก	-	-	-	2	4	6
อำเภอไชโย	-	-	-	-	3	3
อำเภอวิเศษชัยชาญ	-	-	-	2	10	12
อำเภอแสวงหา	-	-	-	2	5	7
อำเภอโพธิ์ทอง	-	-	-	4	8	12
อำเภอสามโก้	-	-	-	1	1	2
รวมองค์การบริหารส่วนตำบลทั้งสิ้น						**50**

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

จากตารางพบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดอ่างทองส่วนใหญ่เป็นองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดเล็ก จำนวน 37 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 74.00 และรองลงมาเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดกลาง จำนวน 13 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 26.00

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการศึกษาวิจัยในเขตพื้นที่จังหวัดอ่างทองโดยแยกศึกษา 2 ลักษณะคือ

1. ศึกษาบริบทขององค์การบริหารส่วนตำบล 7 แห่ง ในจังหวัดอ่างทอง ประกอบด้วยองค์การบริหารส่วนตำบลตัวแทนแต่ละอำเภอ 7 แห่ง (โดยจับฉลาก ประกอบด้วย อบต.เอกราช อำเภอป่าโมก, อบต.สีบัวทอง อำเภอแสวงหา, อบต.โคกพุทธา อำเภอโพธิ์ทอง, อบต.หัวไผ่ อำเภอเมือง, อบต.ไผ่จำศีล อำเภอวิเศษชัยชาญ, อบต.อบทม อำเภอสามโก้ และอบต.ราชสถิตย์ อำเภอไชโย)

2. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลและแผนชุมชน ประจำปี 2551 โดยมีบริบททั่วไปของแต่ละ อบต.ดังนี้

2.4.1 บริบทขององค์การบริหารส่วนตำบลราชสถิตย์

1) ที่ตั้งและลักษณะทางกายภาพ ชุมชนตำบลราชสถิตย์เป็นตำบลหนึ่งของอำเภอไชโย ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาทางด้านทิศตะวันตกของอำเภอไชโย อยู่ห่างจากตัวอำเภอไชโย ประมาณ 18 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 5,577 ไร่ หรือ 9.56 ตารางกิโลเมตร แบ่งเขตการปกครองเป็น 7 หมู่บ้าน อาณาเขตตำบล ทิศเหนือ ติดกับตำบลไชโย ทิศใต้ ติดกับตำบลเทวราช ทิศตะวันออก ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยา ทิศตะวันตก ติดกับตำบลอินทประมูล อำเภอโพธิ์ทอง ชุมชนแห่งนี้ยังมีแม่น้ำลำคลองเป็นทรัพยากรให้คนในชุมชน ประกอบอาชีพด้านการเกษตรเลี้ยงสัตว์และประมงน้ำจืดได้เป็นอย่างดี

2) สภาพการตั้งถิ่นฐานของชุมชน การตั้งถิ่นฐาน หมู่ที่ 1-หมู่ที่ 5 ตำบลราชสถิตย์เป็นหมู่บ้านที่ตั้งตามแนวริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา และมีคลองชลประทานไหลผ่านหมู่บ้านแบ่งแนวที่ตั้งอยู่ติดริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา และที่ตั้งติดกับคลองชลประทานเรียบถนนสายสิงห์บุรีอ่างทอง ซึ่งประชากรที่ตั้งบ้านเรือนติดริมแม่น้ำเจ้าพระยาประกอบอาชีพทำสวนผลไม้ ผักสวนครัว ทำการประมงอุตสาหกรรมครัวเรือนบ้านเรือนจัดตั้งเป็นแนวตามถนนและริมคลองส่วนหมู่ที่ 6 และหมู่ที่ 7 ซึ่งเป็นพื้นที่อยู่ในที่ราบลุ่มเป็นพื้นที่นา มีคลองธรรมชาติผ่านก็จะมีอาชีพทำการเกษตรแบบไร่นาสวนผสม ทำสวนผักและผลไม้ บ้านเรือนจะตั้งเป็นกลุ่มๆ และการปลูกสร้างบ้านเรือนจะถมดินสูงหรือไม่ก็ใต้ถุนสูงมีเรือไว้ใช้ในช่วงที่มีน้ำหลาก

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์

ตาราง 2 แสดงจำนวนประชากร อบต.ราชสถิตย์ จำแนกตามกลุ่มอายุ

กลุ่มอายุ (ปี)	ชาย (คน)	หญิง (อายุ)	รวม (คน)
0-4	65	72	137
5-9	74	71	145
10-14	72	87	159
15-19	74	78	152
20-24	87	76	163
25-29	92	88	180
30-34	77	99	176
35-39	113	116	229
40-44	100	104	204
45-49	71	95	166
50-54	57	80	137
55-59	46	67	113
60-64	39	48	87
65-69	27	48	75
70-74	36	28	64
75 ปีขึ้นไป	26	62	88
รวม	**1,056**	**1,219**	**2,275**

(ที่มา : แบบสรุปผลการปฏิบัติงานประจำปี 2551 สถานีอนามัยตำบลราชสถิตย์ หน้า 20)

จากตาราง จะเห็นว่า ประชากรตำบลราชสถิตย์มีจำนวนประชากรที่อยู่ คือ ช่วงอายุแรกเกิดถึง 24 ปี มีจำนวน 756 คน คิดเป็นร้อยละ 33.23 ประชากรช่วงวัยอายุ 25-29 ปี จำนวน 1,205 คน คิดเป็นร้อยละ 52.96 จำนวนช่วงอายุ 60 ปีขึ้นไป 314 คน คิดเป็นร้อยละ 13.80 จากตัวเลขดังกล่าว ประชากรวัยแรงงานมีจำนวนมากถึงร้อยละ 52.96 ของประชากรวัยอื่นๆ ทั้งหมด ทำให้มีปัญหาประชากรเพราะมีคนในวัยแรงงานมีมาก แต่อาชีพในหมู่บ้านมีน้อย คนหนุ่มสาวที่มีอยู่ในหมู่บ้านและอยู่ในวัยแรงงานจึงต้องไปหางานทำในโรงงานนอกหมู่บ้าน

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

3) สาธารณสุข การสาธารณสุขในชุมชนตำบลราชสถิตย์ มีสถานบริการด้านสุขภาพในชุมชน คือ ศูนย์สุขภาพชุมชนตำบลราชสถิตย์ ซึ่งทำหน้าที่ในการดูและและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนดูแลเรื่องการป้องกันรักษา และฟื้นฟูเรื่องโรคต่างๆ และการจัดหาน้ำสะอาดไว้บริโภค การสร้างส้วมที่ถูกสุขลักษณะ งานอนามัยแม่และเด็ก และหญิงตั้งครรภ์ก่อนคลอดและหลังคลอด งานวางแผนครอบครัว งานสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค และงานตามที่นโยบายของภาครัฐที่ได้รณรงค์ให้ประชาชนทั่วประเทศได้รับการดูแลด้านสุขภาพอย่างเท่าเทียมกัน มีโรงพยาบาลในเครือข่ายกองทุนหลักประกันสุขภาพ มีอาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐานชุมชน ซึ่งเป็นที่ปฏิบัติงานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จำนวนหมู่บ้านละ 1 แห่ง

4) การศึกษา ด้านการศึกษา อบต.ราชสถิตย์มีโรงเรียน 4 แห่ง ประกอบด้วย โรงเรียนราชสถิตย์วิทยาเป็นโรงเรียนมัธยมประจำอำเภอไชโย มีนักเรียนศึกษาตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษา 1-6 และมีโรงเรียนประถม 3 แห่ง คือ โรงเรียนวัดวงษ์ภาศน์ โรงเรียนวัดคอนกระต่ายทอง และโรงเรียนวัดปราสาท มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 แห่ง

5) ด้านสวัสดิภาพความปลอดภัยของชุมชน มีสถานตำรวจภูธรเกษไชโย สายตรวจดูแลความสงบเรียบร้อยตลอดเวลา ด้านอุบัติเหตุอุบัติภัย อบต.ราชสถิตย์ ได้จัดเวรยามดูแล เฝ้าระวัง มีรถดับเพลิง ติดตั้งถังดับเพลิงตามสถานที่สาธารชน อบรมอาสาสมัครป้องกันภัยให้ความรู้ประชาชนในเรื่องการป้องกันอุบัติเหตุมีการรณรงค์

6) ด้านคมนาคมขนส่ง นอกจากมีถนนภายในชุมชนที่สะดวกสบาย มีถนนลาดยางและคอนกรีตเสริมเหล็กครบแล้วยังมีการคมนาคมระหว่างชุมชน โดยเฉพาะถนนสายอ่างทอง สิงห์บุรีเป็นถนนลาดยางมีรถประจำทางสายไชโย-พิกุลทองอ่างทอง นอกจากใช้สำหรับการเดินทางทั่วไปแล้วยังเป็นเส้นทางสำคัญในด้านการท่องเที่ยวมีวัดที่สำคัญผ่านเส้นทางคือ วัดเกษไชโยวรวิหาร และยังใช้เป็นเส้นทางเศรษฐกิจขนส่งสินค้าและค้าขายอีกด้วย

7) องค์กรทางศาสนา วัดเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน เป็นที่ขัดเกลาอบรมหล่อหลอมวิถีชีวิตของชาวบ้านมานานกว่า 200 ปี เป็นที่กล่อมเกลาจิตใจ และแสดงถึงความเป็นพุทธสาสนิกชนที่นับถือศาสนา เป็นศูนย์รวมในการพบปะพูดคุยในงานประเพณีสำคัญๆ แสดงถึงความสมัครสมานสามัคคี และรักใคร่กลมเกลียวกันฉันพี่น้อง และเป็นที่สำหรับการประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ประเพณี พิธีกรรมที่สำคัญของชุมชน ชุมชน ตำบลราชสถิตย์ มี 3 วัด

8) อาชีพที่สำคัญ อาชีพที่สำคัญของตำบลราชสถิตย์ คือ อาชีพเกษตรกรรมเนื่องจากเป็นพื้นที่ราบลุ่มมีแม่น้ำลำคลองหลายสาย ช่วยส่งเสริมอาชีพของเกษตรกร ซึ่งมีอาชีพต่างๆ คือ อาชีพทำนา อาชีพทำสวนผลไม้ อาชีพปลูกผักสวนครัว ทำการประมง อุตสาหกรรมในครัวเรือน

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

อาชีพทำตาล อาชีพทำขนมเปี๊ยะ สานผักตบชวา เพาะเห็ด เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา อาชีพค้าขาย อาชีพรับราชการ อาชีพรับจ้างโรงเรียน และอาชีพรับจ้างทั่วไป เป็นต้น

9) ความเชื่อ สำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวกับศาสนาพราหมณ์ของชุมชนตำบลราชสถิตย์ยังคงปฏิบัติกันอยู่บ้าง เช่น การเกิดการตั้งชื่อ การทำขวัญข้าว การโกนจุก การขึ้นบ้านใหม่ การตั้งศาลพระภูมิและงานอื่นๆ ทางด้านความเชื่อที่เกี่ยวกับไสยศาสตร์ในบริเวณที่ศาลาประชาคมหมู่ที่ 6 มีศาลเจ้าพ่อสมบุญมีมาประมาณ 100 ปี จากคำบอกเล่าของชาวบ้านที่มีอายุประมาณ 75 ปีว่าได้รับการบอกต่อมาจากพ่อแม่ เป็นศาลที่ตั้งอยู่หน้าศาลาประชาคมชาวบ้านเชื่อกันว่าศักดิ์สิทธิ์บนบานสานกล่าวอะไรได้ดังปรารถนา และจะบนด้วยละครใบ้ เหล้าขาว ไก่ หัวหมู ปัจจุบัน มีการบูรณะศาลขึ้นใหม่เป็นเรือนไทยที่สวยงามเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมของหมู่บ้าน และมีการบวงสรวงศาลกันทุกปีในงานวันสงกรานต์ของชุมชน ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การที่ชุมชนได้กระทำการใดๆ ที่เป็นความเชื่อและเกิดผลสำเร็จ จะมีการปฏิบัติซ้ำๆ ตามความเชื่อ เมื่อได้ปฏิบัติแล้วคนผู้นั้น หรือคนกลุ่มนั้น จะมีความเชื่อมั่นทางด้านจิตใจ มีกำลังใจ และความหึกเหิมที่จะทำให้สำเร็จดังความมุ่งหวัง มีความมานะ อดทนและเกิดความเพียร ทำให้เกิดผลสำเร็จยิ่งขึ้น

จากบริบทในภาพรวมของ อบต.ราชสถิตย์ ทั้งในด้านสถานที่ตั้งปัจจัยด้านการปกครอง ประชากรด้านการศึกษาด้านสาธารณสุข ด้านคมนาคมขนส่ง ด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรมประเพณี ด้านเศรษฐกิจ อาชีพของชุมชน จะเห็นได้ว่า อบต.ราชสถิตย์ยังมีปัจจัยและองค์ประกอบที่เหมาะหลายด้านที่มีการบริหารจัดการการวางแผนในการพัฒนาที่ดี โดยเฉพาะการวางแผนพัฒนาแบบมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนตำบลก็จะก่อให้เกิดผลดีต่อชุมชนก่อให้เกิดความเข้มแข็งก่อให้เกิดความยั่งยืน นำมาซึ่งการอยู่ดีกินดีของชุมชน

2.4.2 บริบทและข้อมูลพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลชัยฤทธิ์

1) สภาพทั่วไป ตำบลชัยฤทธิ์ เป็นตำบลหนึ่งของอำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง อยู่ห่างจากตัวจังหวัดอ่างทอง ประมาณ 10 กิโลเมตร มีถนนสายเอเชียผ่านกลางตำบล แบ่งเป็น 2 ฝั่ง ลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่าน

2) อาณาเขต ทิศเหนือติดต่อกับ ตำบลจรเข้ร้อง อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง ทิศใต้ติดต่อกับ ตำบลตลาดกรวด อำเภอเมือง จังหวัดอ่างทอง ทิศตะวันออกติดต่อกับตำบลสองห้อง อำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และทิศตะวันตกติดต่อกับแม่น้ำเจ้าพระยา

3) การปกครอง แบ่งเขตการปกครอง ออกเป็น 6 หมู่บ้าน หมู่บ้านที่อยู่ในเขตเทศบาลตำบลจรเข้ร้อง ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านบางแมว และหมู่ที 4 บ้านบางท้ายวัด หมู่บ้านที่อยู่ในเขต อบต. ชัยฤทธิ์ ได้แก่ หมู่ที่ 2 บ้านดอนงิ้ว หมู่ที่ 3 บ้านทองหลาง หมู่ที่ 5 บ้านโกรกกราก และหมู่ที่ 6 บ้านหางบาง

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

4) ศาสนา ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ คิดเป็นร้อยละ 99.99 ศาสนาอิสลาม ร้อยละ 0.01 มีศาสนสถาน มีวัด จำนวน 3 วัด มัสยิด จำนวน 1 แห่ง

5) การศึกษา มีโรงเรียน จำนวน 3 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนวัดชัยสิทธาราม (อนุบาล – มัธยมศึกษาปีที่ 3) โรงเรียนวัดนางเล่ว และโรงเรียนวัดบางศาลา

6) สถานที่สำคัญ/ผลิตภัณฑ์ของตำบล สินค้าหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล ได้แก่ กล้วยม้วน หมู่ที่ 3

ตาราง 3 เขตการปกครองจำแนกรายหมู่บ้านขององค์การบริหารส่วนตำบลชัยฤทธิ์

ที่	ชื่อบ้าน	ระยะห่างจาก สอ.	เขตการปกครอง		
			เทศบาล	อบต.	สภาตำบล
1	บ้านบางแมว	5 กม.	✓		
2	บ้านดอนงิ้ว	1 กม.		✓	
3	บ้านทองหลาง	1.5 กม.		✓	
4	บ้านบางท้ายวัด	7 กม.	✓	✓	
5	บ้านโกรกกราก	-		✓	
6	บ้านหางบาง	1 กม.		✓	
รวม 6 หมู่			✓	✓	

(ที่มา : แบบสรุปผลการปฏิบัติงานประจำปี 2551 สถานีอนามัยตำบลชัยฤทธิ์, หน้า 11)

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ตาราง 4 จำนวนประชากร จำแนกตามกลุ่มอายุ อบต.ชัยฤทธิ์

กลุ่มอายุ (ปี)	ชาย (คน)	หญิง (คน)	รวม (คน)
0-4	89	77	166
5-9	89	106	195
10-14	123	128	251
15-19	100	91	191
20-24	129	123	252
25-29	114	120	234
30-34	132	117	249
35-39	151	165	316
40-44	148	162	310
45-49	118	127	245
50-54	85	108	193
55-59	41	64	105
60-64	68	61	129
65-69	61	72	133
70-74	32	71	103
75 ปีขึ้นไป	69	86	147
รวม	**1,541**	**1,678**	**3,219**

ที่มา : แบบสรุปผลการปฏิบัติงานประจำปี 2551 สถานีอนามัยตำบลชัยฤทธิ์, หน้า 20)

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

การวิเคราะห์	จุดแข็ง	จุดอ่อน
ด้านผู้นำและบุคลากร	- ผู้นำมีความรู้ความสามารถ - มีความเสียสละ - มีจิตสาธารณ - มีความเป็นประชาธิปไตย - ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย	- บุคลากรมีน้อย - ขาดประสบการณ์ในการจัดทำแผน - ภาระงานมาก
นโยบาย	- นโยบายส่งเสริมการมีส่วนรวม - ส่งเสริมกิจกรรมชุมชน - ส่งเสริมกิจกรรมคุณภาพชีวิต - เน้นปัญหาชุมชนเป็นหลัก	- ไม่ต่อเนื่องเพราะงบประมาณมีน้อย
ประชาชน	- มีความเป็นเครือญาติ - อยู่กันเป็นกลุ่ม - ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้นำ	- ยังขาดความตระหนัก - ขาดความรู้ - ยากจน - ไม่เห็นความสำคัญของการจัดทำแผน - เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนเป็นใหญ่
ขั้นตอนกระบวนการจัดทำแผน	- มีการดำเนินงานตามขั้นตอนของกระทรวงมหาดไทยทั้ง 4 ขั้นตอน	- ไม่มีข้อมูล - ขาดการประชาสัมพันธ์ - ไม่มีการประเมินผล - ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมน้อย - ไม่ให้ความสำคัญและไม่นำแผนชุมชนมาเป็นแผนพัฒนาอบต.

ภาพ 2 การวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อยของการจัดทำแผนพัฒนา อบต.ชัยฤทธิ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

2.4.3 บริบทและข้อมูลพื้นฐานองค์การบริหารส่วนตำบลเอกราช

1) สภาพทั่วไป จากสภาพภูมิประเทศ ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของอำเภอป่าโมก (อำเภอป่าโมกตั้งอยู่บริเวณริมสองฝากฝั่งของแม่น้ำเจ้าพระยา ที่ไหลมาจากทางภาคเหนือลงสู่ภาคใต้ หรืออ่าวไทย) พื้นที่ส่วนใหญ่ของหมู่บ้านเป็นที่ราบลุ่มลาดต่ำน้ำท่วมถึง และดินเป็นดินตะกอนและโคลนตม จึงมีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การทำการเกษตรนอกจากนี้ พื้นที่ภายในหมู่บ้าน ยังมีลำคลองหลายสายที่โอบล้อมรอบหมู่บ้าน ซึ่งลำคลองเหล่านี้มีแหล่งกำเนิดจาก “ฝน” ที่ตกลงมาสู่พื้นดิน เกิดการกัดเซาะยุบตัว และพังทลายของดินกว้างขึ้นจนเกิดเป็นลำรางเล็กๆ และเมื่อถึงฤดูน้ำหลาก น้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยาในอำเภอป่าโมก จึงเอ่อล้นและไหลทะลักเข้าสู่ลำรางและบริเวณใกล้เคียง ทำให้ลำรางเหล่านั้นกลายเป็น “ลำคลอง” ที่มีสายน้ำซึ่งหล่อเลี้ยงชีวิตของผู้คนและสิ่งมีชีวิต จึงทำให้น้ำจากต้นลำรางเหล่านั้นกลายเป็นลำคลอง ประกอบกับพื้นบริเวณนี้ เป็นที่ราบลุ่มต่ำกว่าบริเวณอื่นมากจึงทำให้น้ำจากต้นลำ คลองเหล่านั้นระบายไหลรวมกัน ผ่านหมู่บ้านเพื่อลงสู่ปลายลำคลองทางทิศตะวันตก ซึ่งเชื่อมติดต่อกับแม่น้ำน้อย ในเขตอำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ชาวบ้านในยุคสมัยก่อนนั้น มีวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ที่ไม่แตกต่างจากวิถีชีวิตคนในสังคมภาคกลางอื่นๆ วิถีชีวิตหลักของทุกๆ ชีวิตผูกพันอยู่กับสายน้ำ ซึ่งเป็นเสมือนเส้นเลือดใหญ่ ที่หล่อเลี้ยงทุกๆ ชีวิตของผู้คนบริเวณริมสองฟากฝั่งคลองแห่งนี้ ทั้งการทำมาหากิน และใช้เป็นเส้นทางการคมนาคมเส้นหลักบนพื้นที่ในบริเวณดังกล่าวนี้ มีความอุดมสมบูรณ์ของดิน น้ำและพืชพันธุ์ธัญญาหาร เมื่อมีคนกลุ่มแรกที่ได้เข้ามาพบพื้นที่ในเขตอำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทองนี้ จึงได้ใช้เป็นที่ก่อตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัย และทำมาหากินรวมทั้งยังได้ใช้ลำห้วย ลำคลอง ฯลฯ ในบริเวณนั้น เป็นเส้นทางคมนาคมสัญจรติดต่อกันไปมาถึงกัน โดยทางเรืออย่างสะดวกสบาย และในบางแห่งของลำคลอง ที่มีพื้นที่ว่างมีลักษณะคล้ายกับปากอ่าว ได้ใช้เป็นท่าน้ำเพื่อเป็นสถานที่สำหรับขนส่งติดต่อซื้อขายแลกเปลี่ยนข้าวและสินค้าอื่นๆ ที่สำคัญของคนในชุมชนนั้น รวมทั้งคนในชุมชนใกล้เคียงด้วยเช่นกัน ซึ่งเป็นการแสดงถึงความผูกพันของคนไทยกับสายน้ำ อันนำไปสู่การดำรงชีวิตแบบชาวบ้าน รวมทั้งประเพณีและวัฒนธรรมของคนท้องถิ่นในพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำเมื่อครั้งใน ยุคสมัยก่อนได้เป็นอย่างดี จึงทำให้เกิดเป็นชุมชน และได้รับการขนานนามว่า “หมู่บ้านปากน้ำตำบลเอกราช อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง”

2) สภาพภูมิศาสตร์

(1) ที่ตั้งและอาณาเขตของตำบลเอกราช

ก. ที่ตั้ง (แสดงที่ตั้งและระยะห่างจากอำเภอ) ตำบลเอกราช ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของอำเภอป่าโมก ตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาห่างจากอำเภอป่าโมก ประมาณ 2 กิโลเมตร

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

ข. เนื้อที่ (แสดงเนื้อที่โดยประมาณเป็นตารางกิโลเมตรและไร่) ตำบลเอกราชมีเนื้อที่ 15.62 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 7,006 ไร่

ค. ภูมิประเทศ (แสดงภูมิประเทศขององค์การบริหารส่วนตำบล)ทิศเหนือติดต่อกับตำบลนรสิงห์ ทิศใต้ติดต่อกับตำบลโผงเผง ทิศตะวันออกติดต่อกับตำบลบ้านแคและอำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และทิศตะวันตกติดต่อกับตำบลเทศบาลป่าโมก

ง. สภาพภูมิประเทศทางธรรมชาติ หมู่บ้านปากน้ำมีสภาพภูมิประเทศทางธรรมชาติที่มีลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม ลาดต่ำจากเหนือสู่ใต้โดยพื้นที่ส่วนใหญ่ในเขตหมู่บ้านปากน้ำ หมู่ที่ 6 เหมาะสมสำหรับใช้เป็นแหล่งที่พักอาศัย และการทำเกษตรซึ่งได้แก่ การทำสวนผสมการปลูกพืชผักสวนครัว เป็นต้น ประชากรมีวิถีชีวิตค่านิยม ความเชื่อ ทัศนคติ จารีตประเพณีและวัฒนธรรมเป็นแบบเดียวกันทั้งหมู่บ้าน และมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับธรรมชาติมาแต่ดั้งเดิม

จ. สภาพด้านการปกครอง องค์การบริหารส่วนตำบลเอกราช แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 8 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1-8

ฉ. ประชากร องค์การบริหารส่วนตำบลเอกราช จำนวนประชากรทั้งสิ้น 3,276 คน แยกเป็นชาย 1,536 คน หญิง 1,746 คน

3) สภาพด้านเศรษฐกิจ

(1) อาชีพ (แสดงอาชีพของประชากรในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเอกราช) ได้แก่ ทำไร่ทำนา อุตสาหกรรมในครัวเรือน (ทำอิฐ, ทำกลอง) รับจ้าง และเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

(2) หน่วยธุรกิจในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเอกราช ได้แก่ ปั๊มน้ำมันและปั๊มก๊าซ มีจำนวน 3 แห่ง

4) สภาพทางสังคมด้านต่างๆ

(1) ด้านการศึกษามีโรงเรียนระดับประถมศึกษา 1 แห่ง

(2) ด้านที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน จำนวน 8 แห่ง

(3) ด้านสถาบัน และองค์กรทางศาสนามีวัด 2 แห่ง และศาลเจ้า 1 แห่ง

(4) ด้านการสาธารณสุข มี สถานีอนามัยประจำตำบล 1 แห่ง

(5) ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินมีสถานีตำรวจ 1 แห่ง

5) การบริการพื้นฐาน

(1) การคมนาคม (แสดงจำนวนและสภาพทางคมนาคมทางบก) ประกอบด้วยถนนลาดยาง 3 สาย ถนนคอนกรีต 25 สาย และถนนลูกรัง 15 สาย

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

(2) การไฟฟ้า (แสดงถึงจำนวนหมู่บ้านที่ไฟฟ้าเข้าถึง และจำนวนประชากรที่ใช้ไฟฟ้า) ประชาชนในตำบลเอกราชมีไฟฟ้าใช้ทุกหลังคาเรือน จำนวน 760 หลังคาเรือน

(3) แหล่งน้ำตามธรรมชาติ มีบึง, หนอง และอื่นๆ รวม 4 แห่ง

(4) แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น มีจำนวนบ่อน้ำตื้น 23 แห่ง และบ่อส่วนตัว 95 แห่ง

6) ทรัพยากรธรรมชาติพื้นฐาน (แสดงทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในองค์การบริหารส่วนตำบลเอกราช) ประกอบด้วย บึง หนองน้ำ ต้นไม้

7) ศักยภาพในตำบลเอกราช

(1) ศักยภาพขององค์การบริหารส่วนตำบลเอกราช มีดังนี้

ก. จำนวนบุคลากร 19 คน ประกอบด้วย ตำแหน่งในสำนักปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล 7 คน ตำแหน่งในส่วนการคลัง 6 คน ตำแหน่งในส่วนโยธา 2 คน ตำแหน่งในส่วนการศึกษา 2 คน และกิจการประปา 2 คน

ข. ระดับการศึกษาของบุคลากร ประกอบด้วย การศึกษาระดับมัธยมศึกษา/อาชีวศึกษา 7 คน การศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง 3 คน การศึกษาระดับปริญญาตรี 8 คน และการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี 1 คน

ค. รายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบลประจำปี 2549 จำนวน 12,438,667.70 บาท แยกออกเป็นรายได้ที่องค์การบริหารส่วนตำบลจัดเก็บเอง 550,234.50 รายได้ที่ส่วนราชการต่างๆ จัดเก็บให้ 8,119,579.20 บาท และเงินอุดหนุนจากรัฐบาล 3,768,854.00 บาท

(2) ศักยภาพของชุมชนและพื้นที่

ก. การรวมกลุ่มของประชาชน มีด้วยกัน 5 กลุ่ม แยกประเภทของกลุ่ม คือ กลุ่มอาชีพจำนวน 3 กลุ่ม และกลุ่มออมทรัพย์จำนวน 1 กลุ่ม

ข. จุดเด่นของพื้นที่ (ที่เอื้อต่อการพัฒนาตำบลเอกราช)

- ลักษณะภูมิประเทศ เป็นที่ราบลุ่มติดแม่น้ำเจ้าพระยาประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ค้าขาย และอุตสาหกรรมในครัวเรือน ในพื้นที่บ้านปากแม่น้ำ หมู่ที่ 6, 7 ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำกลอง ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน

- การท่องเที่ยว หมู่บ้านทำกลองตั้งอยู่ หมู่ที่ 6, 7 ประชากรส่วนใหญ่ในหมู่บ้านดังกล่าว ประกอบอาชีพทำกลอง

- ด้านศิลปวัฒนธรรม ตำบลเอกราชเป็นหมู่บ้านทำกลอง และมีประเพณีไหว้ครูกลอง ซึ่งชุมชนดังกล่าวยังรักษาไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยการจัดให้มีพิธีไหว้ครูกลองเป็นประจำทุกปี

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

การวิเคราะห์	จุดแข็ง	จุดอ่อน
<u>ด้านผู้นำและบุคลากร</u>	- มีความรู้ความสามารถ - มีความเป็นผู้นำ - มีศักยภาพและได้รับการยอมรับจากบุคคลและหน่วยงานภายนอก	- เป็นผู้นำแบบเผด็จการ - เชื่อมั่นตนเองสูง - ไม่รับฟังความคิดเห็นผู้อื่น
นโยบาย	- มุ่งมั่นพัฒนาองค์กร - พัฒนาคุณภาพชีวิต	- การดำเนินงานขาดการมีส่วนร่วม - ไม่พัฒนาคน
ประชาชน	- รวมกลุ่ม - เชื่อผู้นำ	- ขาดความรู้ความเข้าใจ - ขาดการมีส่วนร่วม - ขาดความเสียสละ
<u>ขั้นตอนกระบวนการจัดทำแผน</u>	- ทำตามขั้นตอนของกระทรวงมหาดไทย	- ขาดการบูรณาการแผนชุมชนกับแผนอบต. - ผู้นำและเจ้าหน้าที่เป็นผู้ชี้นำปัญหาหรือโครงการให้กับชุมชนไม่ให้ความสำคัญและไม่นำแผนชุมชนมาเป็นแผนพัฒนา อบต.

ภาพ 3 การวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อยของการจัดทำแผนพัฒนา อบต.เอกราช

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

2.4.4 บริบทและข้อมูลพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลหัวไผ่

1) ที่ตั้ง องค์การบริการส่วนตำบลหัวไผ่ ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลหัวไผ่ อำเภอเมืองอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของอำเภอเมืองอ่างทอง ประมาณ 5 กิโลเมตร

2) ลักษณะภูมิประเทศ พื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม ท้องที่เป็นทุ่งนา ไม่มีป่าไม้และภูเขา การถือครองที่ดินขององค์การบริหารส่วนตำบลหัวไผ่ ส่วนมากเป็นโฉนดที่ดิน และน.ส.3

3) อาณาเขตติดต่อ ประกอบด้วย ทิศเหนือติดต่อกับตำบลบ้านอิฐ อำเภอเมืองอ่างทองจังหวัดอ่างทอง ทิศใต้ติดต่อกับตำบลโพสะ อำเภอเมืองอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง ทิศตะวันออก ติดต่อกับตำบลบ้านใหม่อำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และทิศตะวันตกติดต่อกับ ตำบลสายทอง อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง

4) เนื้อที่ ตำบลหัวไผ่ มีเนื้อที่ประมาณ 6,312 ไร่ หรือ 10.09 ตารางกิโลเมตร มีพื้นที่การเกษตร 5,866 ไร่ และพื้นที่อยู่อาศัย 446 ไร่

5) การปกครอง แบ่งเขตการปกครองตาม พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ.2457 เป็น 9 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 บ้านหัวไผ่ หมู่ที่ 2 บ้านหัวไผ่ หมู่ที่ 3 บ้านยาง หมู่ที่ 4 บ้านเชิงหวาย หมู่ที่ 5 บ้านเชิงหวาย หมู่ที่ 6 บ้านคราม หมู่ที่ 7 บ้านคราม หมู่ที่ 8 บ้านนา และหมู่ที่ 9 บ้านนา

6) ประชากร ประชากรทั้งสิ้น จำนวน 4,390 คน แยกเป็น ชาย 2,079 คน/หญิง 2,311 คน ประชากรสามารถแยกเป็นรายหมู่บ้าน ได้ดังนี้

ตาราง 5 จำนวนของประชากรองค์การบริหารส่วนตำบลหัวไผ่

ที่	ตำบล	ประชากร (คน)			ครัวเรือน
		ชาย	หญิง	รวม	
1.	หมู่ที่ 1	139	154	293	65
2.	หมู่ที่ 2	207	224	431	93
3.	หมู่ที่ 3	305	341	646	139
4.	หมู่ที่ 4	256	283	539	129
5.	หมู่ที่ 5	304	330	634	122
6.	หมู่ที่ 6	151	159	310	76
7.	หมู่ที่ 7	137	172	309	74
8.	หมู่ที่ 8	283	329	612	141
9.	หมู่ที่ 9	297	319	616	157
รวม		**2,079**	**2,311**	**4,390**	**996**

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

7) สภาพทางสังคม

(1) การศึกษาโรงเรียนในสังกัดสำนักงานประถมศึกษา (สปช.) จำนวน 1 แห่ง คือ โรงเรียนวัดเซิงหวาย (ประชาอุทิศ)จำนวน 20 ห้องเรียน มีครู 15 คน มีจำนวนนักเรียนทั้งหมด 484 คน ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน จำนวน 6 แห่ง หอกระจายข่าว/เสียงไร้สาย จำนวน 9 หมู่บ้าน ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จำนวน 1 แห่ง และมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 1 แห่ง

(2) การศาสนาและศิลปวัฒนธรรม การศาสนา ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ประมาณ ร้อยละ 99.90 ศาสนาอื่นๆ ประมาณร้อยละ 0.10 มีวัดที่สำคัญคือ วัดในพื้นที่ตำบลหัวไผ่สถานที่ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 วัดเซิงหวาย สถานที่ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 วัดกลาง สถานที่ตั้งอยู่หมู่ที่ 9 วัดจันทรังษีสถานที่ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 และศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี ทำบุญตักบาตร และประเพณีปฏิบัติของภาคกลางทั่วไป

(3) การสาธารณสุข มีการให้บริการด้านสาธารณสุข โดยมีสถานบริการ สถานีอนามัยประจำตำบล/หมู่บ้าน จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ สถานีอนามัยตำบลหัวไผ่ ตั้งอยู่บ้านยาง หมู่ที่ 3 และสถานีอนามัยตำบลวัดกลาง ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 มีจำนวนบุคลากรทางด้านสาธารณสุข ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่สาธารณสุข จำนวน 5 คน และอาสาสมัครสาธารณสุข อสม.จำนวน 54 คน อัตราการมีและใช้ส้วมราดน้ำ ร้อยละ 100

(4) ระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการขั้นพื้นฐาน

ก. การคมนาคม การคมนาคมติดต่อระหว่างอำเภอและจังหวัด รวมทั้งภาคคมนาคมภายในตำบล และหมู่บ้าน ประกอบด้วย ถนนลาดยาง รพช.สายบ้านอิฐ-หัวไผ่ จำนวน 1 สายถนนลาดยาง รพช.สายหัวไผ่-วัดท้องคุ้ง จำนวน 1 สาย และถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก และดินลงลูกรังเชื่อมทุกหมู่บ้าน

ข. การคมนาคมติดต่อสื่อสารมีตู้โทรศัพท์สาธารณะ จำนวน 10 แห่ง

ค. การไฟฟ้า ประชาชนในตำบลหัวไผ่มีไฟฟ้าใช้ ร้อยละ 100

ง. การประปา มีการประปาระดับอำเภอและตามตำบล หมู่บ้าน การประปาหมู่บ้าน จำนวน 5 แห่ง แหล่งน้ำกิน-น้ำใช้ ประเภทอื่น และบ่อน้ำบาดาล จำนวน 11 แห่ง มีระบบประปาบาดาลขนาดใหญ่มากประจำตำบลหัวไผ่ ซึ่งองค์การบริหารตำบลหัวไผ่ได้รับการจัดสรรงบประมาณจากกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม สามารถให้บริการประชาชนได้ 6 หมู่บ้าน

จ. ระบบเสียงตามสาย มีเสียงตามสายทั่วถึงทุกหมู่บ้าน โดย อบต.หัวไผ่เป็นศูนย์กลางเผยแพร่ข่าวสารของทางราชการ

ฉ. สนามกีฬาประจำหมู่บ้าน จำนวน 6 แห่ง

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์

ช. ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร จำนวน 1 แห่ง

ซ. มีรถยนต์กระบะ (ดีเซล) 4 ประตู จำนวน 1 คัน และรถจักรยานยนต์ 1 คัน เป็นรถยนต์ส่วนกลางที่ใช้ประโยชน์ในทางราชการ และเพื่อการซ่อมบำรุงไฟฟ้าประปา

8) ทรัพยากรธรรมชาติ

(1) ทรัพยากรดิน ดินมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะสำหรับทำการเกษตร ได้แก่ ทำนา ทำไร่ ทำสวน และเลี้ยงสัตว์

(2) ทรัพยากรน้ำ อำเภอเมืองอ่างทองมีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่าน มีคลองบางแก้ว และมีคลองชลประทาน ครอบคลุมพื้นที่ทุกตำบล ทำให้ประชากรในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหัวไผ่ มีน้ำใช้ทำการเกษตรได้ตลอดปี

9) ศักยภาพและโอกาสขององค์การบริหารส่วนตำบลหัวไผ่ หากมองศักยภาพในภาพรวมพอที่จะสรุปศักยภาพ และปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อการพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลในอนาคตได้ดังนี้

(1) ด้านทำเลที่ตั้ง อยู่ในที่ตั้งที่เหมาะสมและเป็นศูนย์กลางในการคมนาคมขนส่งทางรถยนต์

(2) ด้านทรัพยากร ตั้งอยู่ในเขตราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ทำให้พื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์ และมีระบบชลประทานที่ดี ทำให้สามารถทำการเกษตรได้ผลเป็นอย่างดี

(3) ด้านสิ่งแวดล้อม พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี

(4) ด้านการคมนาคม มีถนนทางหลวงแผ่นดิน ถนนลาดยาง เชื่อมต่อระหว่างตำบล ระหว่างอำเภอ จังหวัด หลายสาย สามารถเดินหรือขนส่งสินค้าได้อย่างสะดวกสบาย

มหาวิทยาลัยราชภัฏ วไลยอลงกรณ์

การวิเคราะห์	จุดแข็ง	จุดอ่อน
<u>ด้านผู้นำและบุคลากร</u>	- ผู้นำมีความรู้ความสามารถ - มีความเสียสละ - มีจิตสาธารณ - มีความเป็นประชาธิปไตย - ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย	ขาดวิสัยทัศน์ในการกำหนดยุทธศาสตร์ในการวางแผน
นโยบาย	- นโยบายส่งเสริมการมีส่วนรวม - ส่งเสริมกิจกรรมชุมชน - ส่งเสริมกิจกรรมคุณภาพชีวิต - เน้นปัญหาชุมชนเป็นหลัก	ขาดแนวคิดการพัฒนาด้านสังคม คุณภาพชีวิต และด้านอาชีพ
ประชาชน	มีความเป็นเครือญาติ อยู่กันเป็นกลุ่ม ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้นำ	- ยังขาดความตระหนัก - ขาดความรู้ - ยากจน - ไม่เห็นความสำคัญของการจัดทำแผน - เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนเป็นใหญ่
<u>ขั้นตอนกระบวนการจัดทำแผน</u>	มีการดำเนินงานตามขั้นตอนของกระทรวงมหาดไทยทั้ง 4 ขั้นตอน	ไม่มีข้อมูล ขาดการประชาสัมพันธ์ ไม่มีการประเมินผล ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมน้อย ไม่ให้ความสำคัญและไม่นำแผนชุมชนมาเป็นแผนพัฒนาอบต.

ภาพ 4 การวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อยของการจัดทำแผนพัฒนา อบต.หัวไผ่

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

2.4.5 บริบทและข้อมูลพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกพุทรา

1) สภาพทั่วไป องค์การบริหารส่วนตำบลโคกพุทรา จัดตั้งเมื่อ พ.ศ.2540 ตามพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 มีพื้นที่ 7,707 ไร่ หรือประมาณ 12.33 ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่ทิศเหนือของอำเภอโพธิ์ทอง ห่างจากที่ว่าการอำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง ประมาณ 3 กิโลเมตร บถนนทางหลวงหมายเลข 3064 (สายแสวงหา-อ่างทอง) และห่างจากจังหวัดอ่างทอง 12 กิโลเมตร

2) สภาพทางภูมิศาสตร์ ที่ตั้งและอาณาเขตขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกพุทรา

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลจำลอง อำเภอแสวงหา จังหวัดอ่างทอง

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลอ่างแก้ว อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลบางเจ้าฉ่า อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลทางพระ อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง

องค์การบริหารส่วนตำบลโคกพุทรา ประกอบไปด้วยหมู่บ้านทั้งสิ้น 7 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 บ้านโคกพุทรา หมู่ที่ 2 บ้านโคกพุทรา หมู่ที่ 3 บ้านโคกพุทรา หมู่ที่ 4 บ้านกุ่ม หมู่ที่ 5 บ้านช้าง หมู่ที่ 6 บ้านช้าง และหมู่ที่ 7 บ้านช้าง

3) ประชากรขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกพุทรา

ตาราง 6 จำนวนประชากรองค์การบริหารส่วนตำบลโคกพุทรา

หมู่ที่	ชื่อบ้าน	ชาย (คน)	หญิง (คน)	รวม (คน)	ครัวเรือน
1	บ้านโคกพุทรา	405	419	824	234
2	บ้านโคกพุทรา	262	307	569	141
3	บ้านโคกพุทรา	182	215	397	110
4	บ้านกุ่ม	96	99	195	67
5	บ้านช้าง	92	104	196	62
6	บ้านช้าง	155	163	318	92
7	บ้านช้าง	136	149	285	67
รวม		**1,328**	**1,456**	**2,784**	**733**

(ที่มา : ทะเบียนราษฎร อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง, 2550)

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

4) ลักษณะภูมิประเทศและลักษณะภูมิอากาศ เขตองค์การบริหารส่วนตำบลโคกพุทรา เป็นพื้นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การเพาะปลูก ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพด้านการเกษตร

5) ด้านเศรษฐกิจ โดยส่วนใหญ่ประชากรในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลโคกพุทรา ประกอบอาชีพเกษตรกรรมร้อยละ 80 ซึ่งเป็นอาชีพหลัก รองลงมาอาชีพรับจ้าง ข้าราชการและค้าขาย มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพ กลุ่มสตรี กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มจักสาน และอื่นๆ จำนวน 7 กลุ่ม และกลุ่มที่มีชื่อเสียงของตำบล ได้แก่ กลุ่มข้าวซ้อมมือ และกลุ่มปลาบด

หน่วยธุรกิจในองค์การบริหารส่วนตำบลโคกพุทรา มีปั๊มน้ำมันและก๊าซ จำนวน 1แห่ง โรงงานอุตสาหกรรม (ทำลูกชิ้น) จำนวน 1 แห่ง โรงสี จำนวน 1 แห่ง โรงเลื่อย จำนวน 1 แห่งศูนย์รับซื้อน้ำนมดิบ จำนวน 1 แห่ง และร้านขายของขนาดเล็ก จำนวน 29 แห่ง

6) ด้านโครงสร้างพื้นฐาน

(1) คมนาคม ถนนกรมทางหลวงสายอ่างทอง-แสวงหา ถนนบ้านคลองสาหร่าย-ดอนกร่าง ถนนลาดยาง ถนนลูกรัง ถนนดิน และถนนคอนกรีต

(2) การไฟฟ้า ประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลโคกพุทรา มีไฟฟ้าใช้ประมาณ ร้อยละ 99

(3) แหล่งน้ำธรรมชาติ บึงและอื่นๆ 14 แห่ง

(4) แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น บ่อน้ำตื้น 6 แห่ง และประปาหมู่บ้าน 4 แห่ง

(5) ด้านการศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลโคกพุทรามีโรงเรียนประถมศึกษาในเขตพื้นที่ความรับผิดชอบ จำนวน 3 แห่ง คือ โรงเรียนวัดโคกพุทรา โรงเรียนโพธิ์ทองพิทยาคม โรงเรียนวัดจันทราราม ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลโคกพุทรา ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านช้าง ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน จำนวน 4 หมู่บ้าน และศูนย์ข้อมูลประจำตำบล จำนวน 1 แห่ง

(6) ด้านการศาสนา จำนวน 3 แห่ง คือ วัดโคกพุทรา วัดจันทราราม วัดบ้านกุ่ม

(7) ด้านสาธารณสุข สถานีอนามัยประจำตำบล จำนวน 1 แห่ง บุคลากรทางการแพทย์ที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานพยาบาลทุกแห่ง ทุกสังกัดในพื้นที่ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข จำนวน 4 คน อสม. จำนวน 35 คน

(8) ด้านการท่องเที่ยว มีสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และทางธรรมชาติประกอบด้วย สถานที่สำคัญๆ คือ หลวงพ่อเพชร วัดจันทรา (วัดบ้านช้าง) หมู่ที่ 6, ค้างคาวแม่ไก่ หมู่ที่ 6 และพิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญาไทย บ้านโคกพุทรา หมู่ที่ 1

(9) ศักยภาพขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกพุทรา ประกอบด้วย โครงสร้างและบุคลากร คือ สำนักปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล ส่วนการคลัง ส่วนโยธา และส่วนการศึกษา

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์

(10) อัตรากำลังเป็นพนักงาน ลูกจ้างขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกพุทรา แบ่งออกเป็น พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล 8 คน พนักงานจ้างตามภารกิจ 3 คน พนักงานจ้างทั่วไป 1 คน และลูกจ้างชั่วคราว 1 คน

การวิเคราะห์	จุดแข็ง	จุดอ่อน
ด้านผู้นำและบุคลากร	มีบุคลากรพร้อม นายกให้ความสำคัญแก่การจัดทำแผน	ขาดความรู้ความเข้าใจในการวางแผนเพื่อการพัฒนา ขาดความเสียสละ ขาดวิสัยทัศน์
นโยบาย	- นโยบายส่งเสริมการมีส่วนรวม - ส่งเสริมกิจกรรมชุมชน - ส่งเสริมกิจกรรมคุณภาพชีวิต - เน้นปัญหาชุมชนเป็นหลัก	ขาดแนวคิดการพัฒนาด้านสังคม คุณภาพชีวิต และด้านอาชีพ
ประชาชน	มีความเป็นเครือญาติ อยู่กันเป็นกลุ่ม ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้นำ	- ยังขาดความตระหนัก - ขาดความรู้ - ยากจน - ไม่เห็นความสำคัญของการจัดทำแผน - เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนเป็นใหญ่
ขั้นตอนกระบวนการจัดทำแผน	มีการดำเนินงานตามขั้นตอนของกระทรวงมหาดไทยทั้ง 4 ขั้นตอน	ไม่มีข้อมูล ขาดการประชาสัมพันธ์ ไม่มีการประเมินผล ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมน้อย
		ไม่ให้ความสำคัญและไม่นำแผนชุมชนมาเป็นแผนพัฒนาอบต.

ภาพ 5 การวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อยของการจัดทำแผนพัฒนา อบต.โคกพุทรา

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์

2.4.6 บริบทและข้อมูลพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลไผ่จำศีล

1) ที่ตั้ง ตำบลไผ่จำศีลเป็นที่ตำบลหนึ่งใน 15 ตำบลของอำเภอวิเศษชัยชาญ ได้รับการยกฐานะจากสภาพตำบลเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลเมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2539 ตามประกาศกระทรวงมหาดไทยอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอวิเศษชัยชาญ ประมาณ 3 กิโลเมตร ทิศเหนือติดกับตำบลโพธิ์รังนก อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง ทิศใต้ติดกับตำบลท่าช้าง ตำบลสีร้อย ทิศตะวันออกติดกับตำบลหัวตะพาน และทิศตะวันตกติดกับตำบลศาลเจ้าโรงทอง

2) สภาพทั่วไป สภาพพื้นที่เป็นราบลุ่มมีลำน้ำที่สำคัญ คือ แม่น้ำน้อยไหลผ่านพื้นที่ด้านทิศตะวันตกของตำบล มีคลองขุนเป็นคลองธรรมชาติ แยกจากแม่น้ำน้อยบริเวณ หมู่ที่ 7 ไหลผ่านตำบลและบรรจบกัน แม่น้ำน้อยบริเวณ หมู่ที่ 1 และมีคลองชลประทานไหลผ่าน เหมาะสมกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม จำนวนหมู่บ้าน ในเขตตำบลไผ่จำศีล มีทั้งหมด 8 หมู่บ้าน ดังนี้ หมู่ที่ 1 บ้านท่าช้าง หมู่ที่ 2 บ้านมะขาม หมู่ที่ 3 บ้านวิเศษชัยชาญ หมู่ที่ 4บ้านคลองขุน หมู่ที่ 5 บ้านคลองขุน หมู่ที่ 6 บ้านใหม่ หมู่ที่ 7 บ้านไผ่จำศีล และหมู่ที่ 8 บ้านดอนปลาร้อย จำนวนประชากรทั้งสิ้น 2,299 คน ชาย 1,103 คน หญิง 1,196 คน จำนวน 631 ครัวเรือน โดยมีรายละเอียดจำนวนประชากรดังนี้

ตาราง 7 ช่วงอายุประชากรองค์การบริหารส่วนตำบลไผ่จำศีล

ช่วงอายุ (ปี)	ชาย (คน)	หญิง (คน)	รวม (คน)
น้อยกว่า 1 เดือน	8	12	20
1 ปีเต็ม-2ปี	14	15	29
3 ปีเต็ม-5 ปี	32	36	68
6 ปีเต็ม-11 ปี	73	73	146
12 ปีเต็ม-14 ปี	45	33	78
15 ปีเต็ม-17 ปี	51	39	90
18 ปีเต็ม-49 ปี	558	574	1,132
50 ปีเต็ม-60 ปีเต็ม	146	196	342
มากกว่า 60 ปีเต็มขึ้นไป	176	218	394
รวมทั้งสิ้น	**1,103**	**1,196**	**2,299**

*ที่มา: ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (จปฐ.2) ปี 2550

มหาวิทยาลัยราชภัฏวิทยาลัยครู

3) สภาพเศรษฐกิจ

(1) ประชากรส่วนใหญ่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลไผ่จำศีล ส่วนมากมีอาชีพด้านการเกษตรเป็นหลักรองลงมา ได้แก่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ และบางส่วนก็ประกอบอาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมภายในจังหวัด และเขตจังหวัดใกล้เคียง การไปมาติดต่อภายในตำบลมีถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก และถนนดินลูกรังเข้าถึงทั่วทุกหมู่บ้าน

(2) หน่วยธุรกิจในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลไผ่จำศีล ประกอบด้วยปั๊มน้ำมันและก๊าซ 1 แห่งโรงงานอุตสาหกรรม 2 แห่ง และโรงงานอุตสาหกรรม 1 แห่ง

4) สภาพทางสังคม

(1) การศึกษา ประกอบด้วยโรงเรียนประถมศึกษา 1 แห่ง (โรงเรียนวัดขุมทอง หมู่ที่ 6 ตำบลไผ่จำศีล อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง) โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลไผ่จำศีล 1 แห่ง จำนวนนักเรียน 14 คน โรงเรียนมัธยมศึกษา (โรงเรียนวิเศษไชยชาญ “ตันติวิทยาภูมิ” หมู่ที่ 6 ตำบลไผ่จำศีล อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง) และที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน 8 แห่ง

(2) สถาบันและองค์กรศาสนา มีวัด/สำนักสงฆ์ 2 แห่ง วัดร้าง 3 แห่ง

(3) การสาธารณสุขมีสถานีอนามัยประจำตำบล 1 แห่ง อัตราการมีและใช้ส้วมราดน้ำ ร้อยละ 100

5) การบริการพื้นฐาน

(1) การคมนาคม (ถนนสายหลัก) ได้แก่ ถนนกรมทางหลวงสายโพธิ์พระยา-ท่าเรือ 1 สาย ถนนลาดยาง 3 สาย และถนนลูกรังต่อเชื่อมระหว่างหมู่บ้าน 14 สาย

(2) การไฟฟ้า ประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลไผ่จำศีล ปัจจุบันมีไฟฟ้าประมาณร้อยละ 100

(3) แหล่งน้ำธรรมชาติมีบึงหนอง และอื่นๆ จำนวน 3 แห่งได้แก่ คลองอ้อล้อ หมู่ที่ 3 ตำบลไผ่จำศีล คลองชลประทาน หมู่ที่ 1-8 และตำบลไผ่จำศีล คลองขุน หมู่ที่ 1-8 ตำบลไผ่จำศีล

6) ข้อมูลอื่นๆ

(1) ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ ได้แก่

1. ทรัพยากรดิน เป็นดินปนทราย

2. ทรัพยากรน้ำประกอบด้วย แม่น้ำน้อยจำนวน 1 สายคลองส่งน้ำชลประทาน จำนวน 1 สาย และคลองขุนน้อย จำนวน 1 สาย

(2) มวลชลจัดตั้ง ประกอบด้วย ตำรวจชุมชน อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน จำนวน 1 รุ่น 16 คน และอาสาพัฒนาชุมชน จำนวน 1 รุ่น 32 คน

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

การวิเคราะห์	จุดแข็ง	จุดอ่อน
<u>ด้านผู้นำและบุคลากร</u>	- เป็นที่ยอมรับของชุมชน - มีความรู้ความสามารถ มีศักยภาพ	- เน้นการแก้ปัญหาในอดีตมากกว่าการมองอนาคตของชุมชน - พัฒนาและวางแผน - ขาดการเสียสละ
นโยบาย	- นโยบายส่งเสริมการมีส่วนรวม - ส่งเสริมกิจกรรมชุมชน - ส่งเสริมกิจกรรมคุณภาพชีวิต - เน้นปัญหาชุมชนเป็นหลัก	ขาดแนวคิดการพัฒนาด้านสังคม คุณภาพชีวิต และด้านอาชีพ
ประชาชน	- มีความเป็นเครือญาติ - อยู่กันเป็นกลุ่ม - ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้นำ	- ยังขาดความตระหนัก - ขาดความรู้ - ยากจน - ไม่เห็นความสำคัญของการจัดทำแผน - เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนเป็นใหญ่
<u>ขั้นตอนกระบวนการจัดทำแผน</u>	- มีการดำเนินงานตามขั้นตอนของกระทรวงมหาดไทยทั้ง 4 ขั้นตอน	- ไม่มีข้อมูล - ขาดการประชาสัมพันธ์ - ไม่มีการประเมินผล - ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมน้อย
		- ไม่ให้ความสำคัญและไม่นำแผนชุมชนมาเป็นแผนพัฒนาอบต.

ภาพ 6 การวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อยของการจัดทำแผนพัฒนา อบต.ไผ่จำศีล

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

2.4.7 บริบทและข้อมูลพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลสีบัวทอง

1) สภาพทั่วไป องค์การบริหารส่วนตำบลสีบัวทอง อำเภอแสวงหา จังหวัดอ่างทอง เป็นองค์การบริหารส่วนตำบล ที่ได้รับการยกฐานะมาจากสภาตำบล เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2540 จัดตั้งขึ้นตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เป็นองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดเล็ก

2) ที่ตั้ง ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลสีบัวทอง อำเภอแสวงหา จังหวัดอ่างทอง โดยอยู่ห่างจากตำบลแสวงหา ระยะทางประมาณ 7 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดอ่างทอง 32 กิโลเมตร ถนนสายสีบัวทอง อำเภอแสวงหา องค์การบริหารส่วนตำบลสีบัวทอง มีเนื้อที่ประมาณ 42.02 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 22,263 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียง ทิศเหนือติดต่อกับตำบลโพธิ์ทอง อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี ทิศใต้ติดต่อกับตำบลบ้านพราน ตำบลวังน้ำเย็น อำเภอแสวงหา จังหวัดอ่างทอง ทิศตะวันออกติดต่อกับตำบลแสวงหา จังหวัดอ่างทอง และทิศตะวันตกติดต่อกับตำบลเขาดิน อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี

3) ภูมิประเทศ พื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลสีบัวทอง ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม เป็นพื้นที่จัดรูปบางส่วน และน้ำชลประทานไหลผ่าน มีคลองธรรมชาติ 1 สาย (คลองสีบัวทอง) ไหลผ่านจากทิศเหนือ ถึงทิศใต้ และมีบึงธรรมชาติ 1 แห่ง (บึงสีบัวทอง) เหมาะสมกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมสภาพภูมิอากาศ มี 3 ฤดู

4) ประชากรขององค์การบริหารส่วนตำบล ตำบลสีบัวทอง มีจำนวนประชากรทั้งหมด 6,896 คน แยกเป็นชาย 3,423 คน และเป็นหญิง 3,483 คน ความหนาแน่นเฉลี่ย 116.77 คน/ตารางกิโลเมตร โดยมีหมู่บ้านทั้งหมด 11 หมู่บ้าน มีจำนวนครัวเรือน 1,776 ครัวเรือน

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์

ตาราง 8 ข้อมูลจำนวนประชากรของตำบลสีบัวทอง

หมู่ที่	ชาย (คน)	หญิง (คน)	รวม (คน)	ครัวเรือน
1	197	200	397	103
2	507	503	1,010	283
3	499	474	973	278
4	243	242	485	124
5	141	158	299	79
6	534	533	1,067	246
7	190	233	423	102
8	287	296	583	147
9	271	251	522	126
10	234	264	498	117
11	310	329	639	171
รวม	**3,413**	**3,483**	**6,896**	**1,776**

5) สภาพทางเศรษฐกิจ

(1) อาชีพ ประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่ตำบลสีบัวทอง ประกอบอาชีพทำนา ทำไร่ ทำสวน รับจ้างทั่วไป เลี้ยงปลาทับทิมในกระชัง และบางส่วนรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมภายในจังหวัดและในจังหวัดใกล้เคียง

ภายในหมู่บ้านมีถนนลาดยาง ถนนคอนกรีต ถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก และถนนดินลงลูกรัง

(2) หน่วยธุรกิจในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ปั๊มน้ำมัน 5 แห่ง และโรงสี 1 แห่งร้านอาหาร 3 แห่ง

6) สภาพทางสังคม

(1) การศึกษา ประกอบด้วย โรงเรียนประถมศึกษา 1 แห่งโรงเรียนประถมศึกษาขยายโอกาส 2 แห่ง และที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน 3 แห่ง

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

(2) ด้านศาสนา ประกอบด้วย วัด 3 แห่ง สำนักสงฆ์ 2 แห่งและศาลเจ้า 1 แห่ง

(3) สาธารณสุข ประกอบด้วย สถานีอนามัย 2 แห่ง สถานพยาบาลเอกชน 1 แห่ง ร้านขายยาแผนปัจจุบัน 2 แห่ง และอัตราการมีและใช้ส้วมราดน้ำร้อยละ 100

(4) ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินมีสถานีตำรวจ/ที่พักสายตรวจ 1 แห่ง

7) การคมนาคม

(1) การคมนาคม การคมนาคมของประชากรส่วนใหญ่ในตำบล สัญจร โดยยานพาหนะส่วนตัวมีบางส่วนใช้รถโดยสารประจำทางสำหรับถนนสายหลักที่ประชาชนสัญจร ได้แก่ ถนนลาดยางแอลฟัสต์ ของกรมทางหลวงชนบท สายคอนแจง-สีบัวทอง ถนนลาดยางแอลฟัสต์ ของกรมโยธาธิการ สายคอนแจง-บึงสีบัวทอง และถนนลาดยางแอลฟัลต์ของกรมชลประทาน เรียบคลองสีบัวทอง

(2) การโทรคมนาคมมีโทรศัพท์สาธารณะ (หมู่ที่ 1, 2, 3, 11) รวม 4 แห่ง

(3) การไฟฟ้า ในตำบลมีไฟฟ้าเข้าถึงเกือบทุกครัวเรือน และประชาชนใช้ไฟฟ้าคิดเป็นร้อยละ 99 จากครัวเรือนภายในตำบล

(4) แหล่งน้ำธรรมชาติ ประกอบด้วย ลำคลอง 1 แห่ง และบึง 1 แห่ง

8) น้ำอุปโภค-บริโภค มีประปาหมู่บ้านทั้งหมด 13 แห่ง และอยู่ในระหว่างดำเนินงานก่อสร้างเพิ่มเติมอีก 3 แห่ง

9) ข้อมูลอื่นๆ

(1) ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ ตำบลสีบัวทองมีบึงสาธารณะ และแม่น้ำลำคลองไหลผ่าน จึงเป็นทรัพยากรธรรมชาติ

(2) มวลชนจัดตั้ง ประกอบด้วย ลูกเสือชาวบ้าน 1 รุ่น และคณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับตำบล 55 คน

(3) ด้านการบริหาร-การเมืองโครงสร้าง และอำนาจหน้าที่ในการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลสีบัวทอง แบ่งออกเป็น 4 ส่วน คือ สำนักปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล ส่วนการคลัง ส่วนโยธา และส่วนการศึกษา

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

การวิเคราะห์	จุดแข็ง	จุดอ่อน
<u>ด้านผู้นำและบุคลากร</u>	- ผู้นำมีความรู้ความสามารถ - มีความเสียสละ - มีจิตสาธารณ - มีความเป็นประชาธิปไตย - ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย	- ขาดประสบการณ์ในการจัดทำแผนพัฒนาแบบมีส่วนร่วม
นโยบาย	- นโยบายส่งเสริมการมีส่วนรวม - ส่งเสริมกิจกรรมชุมชน - ส่งเสริมกิจกรรมคุณภาพชีวิต - เน้นปัญหาชุมชนเป็นหลัก	- ยังไม่ได้นำปัญหามาวางแผนเป็นนโยบายที่แท้จริง
ประชาชน	- มีความเป็นเครือญาติ - อยู่กันเป็นกลุ่ม - ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้นำ	- ยังขาดความตระหนัก - ขาดความรู้ - ยากจน - ไม่เห็นความสำคัญของการจัดทำแผน - เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนเป็นใหญ่
<u>ขั้นตอนกระบวนการจัดทำแผน</u>	- มีการดำเนินงานตามขั้นตอนของกระทรวงมหาดไทยทั้ง 4 ขั้นตอน	- ไม่มีข้อมูล - ขาดการประชาสัมพันธ์ - ไม่มีการประเมินผล - ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมน้อย - ไม่ให้ความสำคัญและไม่นำแผนชุมชนมาเป็นแผนพัฒนาอบต.

ภาพ 7 การวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อยของการจัดทำแผนพัฒนา อบต.สีบัวทอง

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

2.4.8 บริบทและข้อมูลพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลอบทม

1) ประวัติความเป็นมา ตำบลอบทม เป็นตำบลที่ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอสามโก้จังหวัดอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง เป็นตำบลที่ตั้งอยู่ในเขตชนบท ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพการเกษตร ประกอบด้วยสภาพโดยทั่วไปๆ ไปในด้านโครงสร้างพื้นฐานระบบบริการสาธารณูปโภค ขั้นพื้นฐานด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมือง การบริหาร มีรายละเอียดดังนี้

(1) สภาพทั่วไปองค์การบริหารส่วนตำบลอบทมได้จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2540 สถานที่ตั้งขององค์การบริหารส่วนตำบลอบทม ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลอบทม ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอำเภอสามโก้ ระยะห่างจากที่ว่าการอำเภอสามโก้ ประมาณ 2 กิโลเมตร พื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลอบทม มีเนื้อที่ประมาณ 17.25 ตารางกิโลเมตร หรือ 10,781.25 ไร่

(2) อาณาเขต มีดังนี้ทิศเหนือจดตำบลสามโก้ อำเภอสามโก้ จังหวัดอ่างทอง ทิศใต้จดตำบลสาวร้องไห้ อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง ทิศตะวันออกเฉียงเหนือตำบลโพธิ์ม่วงพันธ์ อำเภอสามโก้ จังหวัดอ่างทอง และทิศตะวันตกจดตำบลศรีประจันต์ อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี ระยะห่างจากจังหวัดอ่างทอง ประมาณ 36 กิโลเมตรในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลอบทมมีจำนวนหมู่บ้าน 6 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านหัวท้ายสุด หมู่ที่ 2 บ้านสามขาว หมู่ที่ 3 บ้านคลองแพ หมู่ที่ 4 บ้านสามโก้ หมู่ที่ 5 บ้านห้วยกำแพง และหมู่ที่ 6 บ้านห้วยแฟบ จำนวนหมู่บ้านในเขต อบต.ทั้งหมด 6 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1, 2, 3, 4, 5, 6

(3) อัตรากำลังมี ข้าราชการ/พนักงานส่วนท้องถิ่น รวมทั้งสิ้น จำนวน 7 คน ลูกจ้างชั่วคราว รวมทั้งสิ้น จำนวน 3 คน คณะบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลอบทม ประกอบด้วย นายกองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 1 คน และรองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 2 คนสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลอบทม จำนวน 12 คน ประกอบด้วย ชาย 9 คน หญิง 3 คน อาสาป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน จำนวน 75 คน

(4) การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยมี ถังดับเพลิง จำนวน 8 ถัง อาสาสมัครกู้ชีพขององค์การริหารส่วนตำบลอบทม (EMS) จำนวน 11 คน และหนึ่งตำบลหนึ่งทีมกู้ชีพกู้ภัย (OTOS) จำนวน 50 คน

(5) การสื่อสารมีเสียงไร้สายประจำตำบล จำนวน1 แห่ง รวมทั้งหมด จำนวน 9 จุดและจำนวนตู้โทรศัพท์สาธารณะ จำนวน 6 ตู้

2) ด้านโครงสร้างพื้นฐาน

(1) การคมนาคม การคมนาคมติดต่อระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอ จังหวัด รวมถึงการคมนาคมภายในตำบล และหมู่บ้าน รายละเอียด ประกอบด้วย ทางหลวงแผ่นดิน

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์

สายสามโก้ – ศรีประจันต์ ทางหลวงแผ่นดิน สายหมายเลข 3373 ตอนแยก 3195 ทางหลวงชนบท สายสามโก้ – ท่าชุมชน ทางหลวงชนบท สายสามโก้ – บ้านม่วง ทางหลวงชนบท สายบ้านเก่า – โพธิ์ม่วงพันธ์ ทางหลวงชนบท สายบ้านเก่า – ดอนตามก้อน และทางเชื่อมต่อระหว่างตำบลและหมู่บ้าน สภาพถนนลาดยางประมาณ 14 สาย และถนนสายในหมู่บ้าน ประมาณ 19 สาย

(2) ประปา มีครัวเรือนที่ใช้บริการน้ำประปา จำนวน 510 หลังคาเรือน หน่วยงานเจ้าของกิจการประปาของส่วนท้องถิ่น คือ หมู่ที่ 2, 4, 5, 6 จำนวน 4 แห่ง ประปาหมู่บ้าน หมู่ที่ 1, 2, 3, 4 จำนวน 4 แห่ง แหล่งน้ำดิบสำหรับผลิตน้ำประปา คือ แหล่งน้ำใต้ดิน (บาดาล) จำนวน 6 แห่ง และน้ำประปาที่ผลิตได้จำนวน 200 ลบ.ม./วัน

(3) ไฟฟ้า ประกอบด้วย ครัวเรือนที่มีไฟฟ้าใช้ 1,044 ครัวเรือน ไม่มีไฟฟ้าใช้ 1 ครัวเรือน มีไฟฟ้าสาธารณะที่จัดภายในชุมชน จำนวน 6 หมู่บ้าน ถนนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลอบทมที่มีไฟฟ้าสาธารณะ จำนวน 4 สาย และถนนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลอบทมที่มีไฟฟ้าสาธารณะ จำนวน 15 สาย

(4) แหล่งน้ำ ประกอบด้วย บึง จำนวน 2 แห่ง คลองชลประทาน จำนวน 3 สาย และคูนา จำนวน 24 สาย

(5) การระบายน้ำ ประกอบด้วย จำนวนราง/ท่อระบายน้ำ จำนวน 24 แห่ง และถนนที่มีราง/ท่อระบายน้ำด้านเดียว จำนวน 24 สาย

3) ด้านเศรษฐกิจ

(1) การเกษตรกรรม ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา และทำสวน โดยมีพื้นที่การเกษตรประมาณ 10,446 ไร่ โดยแยกเป็นพื้นที่ทำนา จำนวน 9,393 ไร่ พื้นที่ทำสวน จำนวน 1,020 ไร่ พื้นที่ประมง จำนวน 33 ไร่ และพืชที่สำคัญ คือ ข้าว และผลไม้ต่าง

(2) การปศุสัตว์ จากปศุสัตว์อำเภอสามโก้ (ข้อมูล ณ วันที่ 1 เมษายน 2551) ประกอบด้วย ไก่พื้นเมือง จำนวน 216 แห่ง จำนวน 13,216 ตัว สุกร จำนวน 78 ราย จำนวน 1,578 ตัว โคเนื้อ จำนวน 99 ราย จำนวน 845 ตัว เป็ดไข่ จำนวน 2 ราย จำนวน 14,000 ตัว เป็ดเทศ จำนวน 8 ราย จำนวน 197 ตัว กระบือ จำนวน 3 ราย จำนวน 27 ตัว และไก่ไข่ จำนวน 1 รายจำนวน 17,000 ตัว

(3) กลุ่มอาชีพของตำบลอบทม ประกอบด้วย กลุ่มอาชีพหัตถกรรม ได้แก่ ผลิตตุ๊กตาจากเปลือกข้าวโพด ผลิตภัณฑ์จากหนังวัว และกลุ่มทำนา, กลุ่มปลูกผลไม้ตามฤดูกาล ได้แก่ ฝรั่งไร้เม็ด มะม่วง พันธุ์ต่างๆ

(4) อุตสาหกรรม มีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็ก จำนวน 2 แห่ง คือ โรงงานผลิตวุ้นมะพร้าว และโรงงานโปรเฟสชัน นอลบล๊อก จำกัด

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

(5) สถานบริการ มีสถานีน้ำมันเชื้อเพลิงขนาดเล็ก จำนวน 2 แห่ง และโรงสี จำนวน 1 แห่ง

4) ด้านสังคม

(1) ประชากร

ตาราง 9 จำนวนประชากรองค์การบริหารส่วนตำบลอบทม

รายการ	ปีปัจจุบัน (ปี 51)	ปีที่แล้ว (ปี 50)	2 ปีที่แล้ว (ปี 49)
ประชากรชาย (คน)	1,892	1,889	1,885
ประชากรหญิง (คน)	2,037	2,035	2,051
รวมประชากร (คน)	3,929	3,924	3,936
บ้าน (หลังคาเรือน)	1,045	1,040	1,036

(2) การศาสนา ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 100

(3) ด้านวัฒนธรรม ประเพณีที่สำคัญของท้องถิ่น คือ ประเพณีทำบุญขึ้นปีใหม่ จัดบริเวณหน้าที่ว่าการอำเภอสามโก้ ในวันที่ 1 มกราคม ของทุกปี ประเพณีสงกรานต์ โดยจัดให้มีการทำบุญตักบาตร และรดน้ำอวยพรผู้สูงอายุโดยจัดกิจกรรม ณ ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบล และหมู่บ้านต่างๆ โดยจะเริ่มกิจกรรมในวันที่ 13-15 เมษายนของทุกปี และประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา โดยจัดให้มีการหล่อเทียนจำนำพรรษา ณ ที่วัดต่างๆ ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลอบทม โดยเริ่มกิจกรรมประมาณเดือนกรกฎาคมของทุกปี

5) ด้านการศึกษา

ตาราง 10 ข้อมูลด้านการศึกษาของประชากรองค์การบริหารส่วนตำบลอบทม

สังกัด / ประเภทของสถานศึกษา	ท้องถิ่น	สพฐ.	กรมการศาสนา	กรมสามัญ	กรมอาชีวะ	รวม
ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก (อนุบาล 3 ขวบ)	-	1	-	-	-	1
ระดับประถมศึกษา						
1. จำนวนโรงเรียน	-	2	-	-	-	2
2. จำนวนห้องเรียน	-	16	-	-	-	16
3. จำนวนนักเรียน	-	150	-	-	-	150
4. จำนวนครูอาจารย์	-	11	-	-	-	11

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

6) สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ มีสนามกีฬาเพื่อเป็นสถานที่ออกกำลังกายของเยาวชน ประกอบด้วย สนามกีฬาอเนกประสงค์ จำนวน 3 แห่ง สนามบาสเกตบอล จำนวน 2 แห่งและสนามตะกร้อ จำนวน 2 แห่ง

7) การสาธารณสุข มีสถานบริการด้านสาธารณสุขในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลอบทม สถานีอนามัย จำนวน 1 แห่ง และอาสาสมัครสาธารณสุข จำนวน 34 คน

8) การกำจัดขยะมูลฝอย สิ่งปฏิกูล มีวิธีการจัดเก็บขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลดำเนินการโดยกองพื้น และกองบนพื้นและเผา

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

การวิเคราะห์	จุดแข็ง	จุดอ่อน
ด้านผู้นำและบุคลากร	- ผู้นำมีความรู้ความสามารถ - มีความเสียสละ - มีจิตสาธารณ - มีความเป็นประชาธิปไตย - ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย	- มองอดีตมากกว่าการมองไปในอนาคต - ใช้ความต้องการมาเป็นปัญหา
นโยบาย	- นโยบายส่งเสริมการมีส่วนรวม - ส่งเสริมกิจกรรมชุมชน - ส่งเสริมกิจกรรมคุณภาพชีวิต - เน้นปัญหาชุมชนเป็นหลัก	- เน้นโครงสร้างพื้นฐาน
ประชาชน	- มีความเป็นเครือญาติ - อยู่กันเป็นกลุ่ม - ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้นำ	- ยังขาดความตระหนัก - ขาดความรู้ - ยากจน - ไม่เห็นความสำคัญของการจัดทำแผน - เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนเป็นใหญ่
ขั้นตอนกระบวนการจัดทำแผน	- มีการดำเนินงานตามขั้นตอนของกระทรวงมหาดไทยทั้ง 4 ขั้นตอน	- ไม่มีข้อมูลรอบด้าน - ไม่นำข้อมูลมาใช้ในการวางแผน - ขาดการประชาสัมพันธ์ - ไม่มีการประเมินผล - ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมน้อย - ไม่ให้ความสำคัญและไม่นำแผนชุมชนมาเป็นแผนพัฒนาอบต.

ภาพ 8 การวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อยของการจัดทำแผนพัฒนา อบต.อบทม

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

งานวิจัยของสถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย (2540) เรื่อง รูปแบบการประสานแผนพัฒนาจังหวัด อำเภอ ตำบล และท้องถิ่นในอนาคต โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดภูเก็ต พิษณุโลก และปทุมธานี จำนวน 36 คน พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลยังไม่มีความสามารถในการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลให้สอดคล้องกับปัญหา และความต้องการของประชาชนในตำบลได้ ทั้งนี้ เนื่องจากประธานกรรมการบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่ขาดวิสัยทัศน์ ไม่สามารถกำหนดภาพจำลองความต้องการและวางแผนด้านสาธารณูปโภคพื้นฐานในอนาคตได้ บุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบลขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล ขาดบุคลากรที่มีประสบการณ์ด้านการวางแผน องค์การบริหารส่วนตำบลไม่ปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการวางแผนพัฒนาของหน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2533 สำหรับงานวิจัยของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2540) ซึ่งศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการเรื่อง การศึกษารูปแบบและแนวทางการส่งเสริม ความเข้มแข็งขององค์การบริหารส่วนตำบล ณ องค์การบริหารส่วนตำบลชมพู อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและคัดเลือก โครงการพัฒนา บุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบลขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการวางแผนพัฒนา และการกำกับดูแลของอำเภอจึงเป็นไปในลักษณะการบังคับบัญชามากกว่า การให้คำปรึกษาแนะนำ ทำให้อำเภอเข้ามาครอบงำการพัฒนาโครงการพัฒนาต่างๆ จึงไม่ตรงกับปัญหา และความต้องการของประชาชนในปฏิบัติการเรื่องการศึกษารูปแบบ และแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยทำการศึกษาในองค์การบริหารส่วนตำบล 4 แห่ง ในจังหวัดอุดรธานี และศรีสะเกษ พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลขาดบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการวางแผนพัฒนา ส่วนราชการเข้ามาก้าวก่าย

งานวิจัยของสถาบันเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาชนบท จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2540 และ 2541) และงานวิจัยของสถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักปลัดกระทรวงมหาดไทย (2539) พบว่า การที่บุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบล มีความขัดแย้งในผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลให้มีความเข้มแข็ง ในการวิจัยครั้งนี้ความขัดแย้งในผลประโยชน์ หมายถึง การรับรู้ว่าฝ่ายอื่นทำการโต้แย้งหรือคัดค้านในเรื่องการแย่งทรัพยากรขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยใช้เครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยพิจารณา

จากความขัดแย้งในการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล ความขัดแย้งในการจัดสรรงบประมาณประจำปี และความขัดแย้งในผลประโยชน์อื่นๆ

งานวิจัยหนึ่งของสถาบันเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2540) ซึ่งเป็นงานวิจัยระยะที่สอง เรื่อง การศึกษารูปแบบและแนวทางเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยทำการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดเพชรบุรี พบว่า การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลทำให้การวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลตรงกับปัญหา และความต้องการที่แท้จริงของประชาชน และช่วยให้การปฏิบัติงานขององค์การบริหารส่วนตำบลมีประสิทธิภาพ

งานวิจัยของ วรางคณา วัฒโย (2540) พบว่าการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน โดยวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถทำให้มองปัญหา ได้รอบด้าน มองปัญหาได้ตรงจุด เพราะประชาชนเหล่านี้จะเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรง การแก้ปัญหาจึงทำได้ตรงจุด และพบว่า การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผนที่ร่วมกันจัดทำขึ้นเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับรู้ และเข้าใจถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากในการปฏิบัติงานตามแผน ความร่วมมือที่จะตามมาก็มีมาก ทำให้การปฏิบัติตามแผนประสบผลสำเร็จในที่สุด นอกจากนี้ การใช้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานตามแผน ยังเป็นการตรวจสอบและประเมินผลแผนโดยประชาชนอีกทางหนึ่งด้วย

ประชาชนในตำบลไม่สนใจต่อกิจกรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล ขาดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ขององค์การบริหารส่วนตำบล เช่น ไม่เข้าร่วมสังเกตการณ์การประชุมองค์การบริหารส่วนตำบล ไม่เข้าร่วมเสนอปัญหาในการกำหนดแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล และไม่ทำการตรวจสอบประเมินผลการปฏิบัติงานองค์การบริหารส่วนตำบล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การขาดการมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล จะทำให้แผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลที่กำหนดไม่ตรงกับปัญหา และความต้องการของชุมชนระดับตำบล (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. 2540 ; สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2540 ; สถาบันเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาชนบท จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2540 เพราะประชาชนในท้องถิ่นเท่านั้นที่จะรู้ปัญหา และวิธีการแก้ไขของตนเองอย่างแท้จริง

งานวิจัยของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2540) เรื่อง การศึกษารูปแบบและแนวทางการส่งเสริมความเข้มแข็งขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยทำการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการองค์การบริหารส่วนตำบลชมพู อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลชมพู ไม่มีความเข้มแข็งเท่าที่ควร เนื่องจากบุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบลชมพู ไม่มีความเป็นประชาธิปไตยไม่ยอมเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ลิขสิทธิ์

องค์การบริหารส่วนตำบล ทำให้แผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลไม่ตรงกับปัญหา และความต้องการของประชาชน และทำการทุจริตคอร์รัปชั่น เพื่อแสวงหาผลประโยชน์

งานวิจัยของสถาบันเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2540, 2541) เรื่อง การศึกษารูปแบบและแนวทางเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 2 ฉบับ โดยฉบับหนึ่งทำการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดสุพรรณบุรีและชลบุรี และอีกฉบับหนึ่งศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตพระนครศรีอยุธยา ราชบุรี ลพบุรี สุพรรณบุรี และชลบุรี พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลยังไม่มีความเข้มแข็งเท่าที่ควร เพราะบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลไม่มีความเป็นประชาธิปไตย ตัดสินใจดำเนินกิจการทุกอย่างด้วยตนเอง ไม่ฟังความคิดเห็นของประชาชน และไม่ยอมเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล ทำให้แผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลไม่ตรงกับปัญหา และความต้องการของประชาชน ขาดความสามัคคีในการทำงาน เพราะบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลแสวงหาผลประโยชน์จากองค์การบริหารส่วนตำบลและจัดสรรผลประโยชน์ไม่ลงตัว

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนของชุมชน สามารถสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา หรือในกิจกรรมสาธารณะนั้น ประชาชนต้องมีความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรม โดยความสมัครใจ และมีจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ตั้งแต่เริ่มต้นคือการค้นหาปัญหา หาแนวทางการพัฒนา รับผลประโยชน์จากการพัฒนา และร่วมติดตามและประเมินผลการพัฒนา โดยภาครัฐต้องไม่ครอบงำ ชักนำ ออกคำสั่งหรือให้ประชาชนปฏิบัติตามความต้องการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์บางอย่าง ซึ่งจะได้มาซึ่งข้อมูลเพื่อสนองความต้องการผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น หรือเพื่อหวังผลในด้านปริมาณของการจัดทำมากกว่าที่จะมีการพัฒนาเพื่อให้ได้มาซึ่งแผนงานที่มีคุณภาพที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง ที่สำคัญภาครัฐต้องเปิดโอกาส ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ส่งเสริม และสนับสนุนให้ข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่อง

วันทิน ยศบันเทิง (2549) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการพัฒนาหมู่บ้านจัดการสุขภาพ หมู่ที่ 3 บ้านแม่ระมาด อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหมู่บ้านจัดการสุขภาพ หมู่ที่ 3 ตำบล แม่ระมาด อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก ในภาพรวมอยู่ในระดับการดำเนินงานน้อย แต่เมื่อพิจารณารายมิติพบว่า มิติที่อยู่ในระดับการดำเนินงานน้อย คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องที่จะทำ และวิธีการทำ (มิติการวางแผน) เนื่องจากที่ผ่านมาเจ้าหน้าที่ของรัฐจะเป็นผู้คิดให้ชุมชน จะเป็นผู้ปฏิบัติตามคำสั่ง สำหรับการมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์ตามความจำเป็นพื้นฐาน (มิติการรับประโยชน์) ชุมชนจะ

ให้ความสำคัญเฉพาะสิ่งที่เกิดขึ้นทันทีทันใด การจัดการสุขภาพที่ต้องเฝ้าระวังหรือสร้างเสริมสุขภาพจะให้ความสำคัญน้อย ส่วนการดำเนินงานที่มีอยู่ในระดับที่ มาก คือ ด้านการดำเนินงาน (มิติการดำเนินงาน) แต่ก็ยังเป็นการดำเนินงานที่มีลักษณะเข้าร่วมในกิจกรรมที่เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้ชี้นำหรือร้องขอ อาจมีการสั่งการโดยตรงหรือผ่านแกนนำในชุมชนเป็นผู้รับคำสั่งจากหน่วยงานหรือจากส่วนกลางที่กำหนดให้ปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในส่วนที่ชุมชนได้ตระหนักและกำหนดแนวทางการมีส่วนร่วมดังกล่าวได้ ก็จะส่งผลให้การพัฒนาการจัดการสุขภาพยั่งยืน และจะทำให้ชุมชนมีสุขภาพดีได้ตามเจตจำนงขั้นพื้นฐาน

ปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหมู่บ้านจัดการสุขภาพคือ ด้านการเข้าร่วมในการตัดสินใจในเรื่องที่จะทำ และวิธีการทำ ขาดการสร้างความเข้าใจ การประสานงาน ความร่วมมือ ความต่อเนื่อง ด้านการดำเนินงาน ปัญหาคือ ไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรม ไม่มีความต่อเนื่อง ขาดการประสานงาน ขาดความร่วมมือ ขาดสิ่งจูงใจ ไม่เหมาะสมตรงตามวิถีชีวิต ไม่ตรงตามความต้องการ ด้านการรับประโยชน์ตามความจำเป็นขั้นพื้นฐาน การรับบริการสุขภาพในชุมชนที่ไม่เหมาะสม และสิทธิ์ในการรับบัตรประกันสุขภาพ โดยแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหมู่บ้านจัดการสุขภาพ สรุปคือ ต้องสร้างเครือข่าย แกนนำชุมชน การประสานงานเครือข่าย การพัฒนาศักยภาพเครือข่าย การร่วมประชุมกับประชุมเพื่อให้ชุมชน เพื่อให้ชุมชนร่วมวิเคราะห์หาแนวทางในการส่งเสริมสุขภาพ ของคนในชุมชน การจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องโดยให้ชุมชนกำหนดรูปแบบกิจกรรมด้วยชุมชนเอง

กล่าวได้ว่า การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นยังขาดประสิทธิภาพ ทั้งนี้เนื่องมาจากขาดการประสานงานระหว่างภาครัฐกับประชาชนในท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่นไม่มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการ อยู่ภายใต้การกำกับโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทำให้การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนมีน้อย และปราศจากการติดตามตรวจสอบจากการศึกษาแนวคิดทฤษฎี และจากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพในระดับบุคคล ระดับองค์การ และระดับชุมชน มีความสำคัญต่อความสำเร็จของการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะภารกิจ และงานในบทบาทหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ทำให้เกิดความเข้มแข็งขององค์กรและชุมชนเองก็ได้รับการพัฒนานำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจัยองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมและความสำเร็จในการจัดทำแผนพัฒนาแบบมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนตำบล ผู้วิจัยจะได้นำแนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยนำไปใช้เป็นกรอบแนวทางในการวิจัยและเป็นข้อมูลสำหรับอ้างอิงในงานวิจัยพัฒนารูปแบบการจัดทำแผนพัฒนาแบบมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดอ่างทองต่อไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

2.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ประมวลเป็นข้อมูล โดยการศึกษา 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย ศึกษาสภาพปัญหาในการจัดทำแผนพัฒนา อบต. ศึกษาปัจจัยที่สนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนา อบต. พัฒนารูปแบบการจัดทำแผนพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของ อบต. และทดลองรูปแบบการจัดทำแผนพัฒนา อบต. แบบมีส่วนร่วม เพื่อเป็นกรอบความคิดในการวิจัย แสดงให้เห็นดังนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

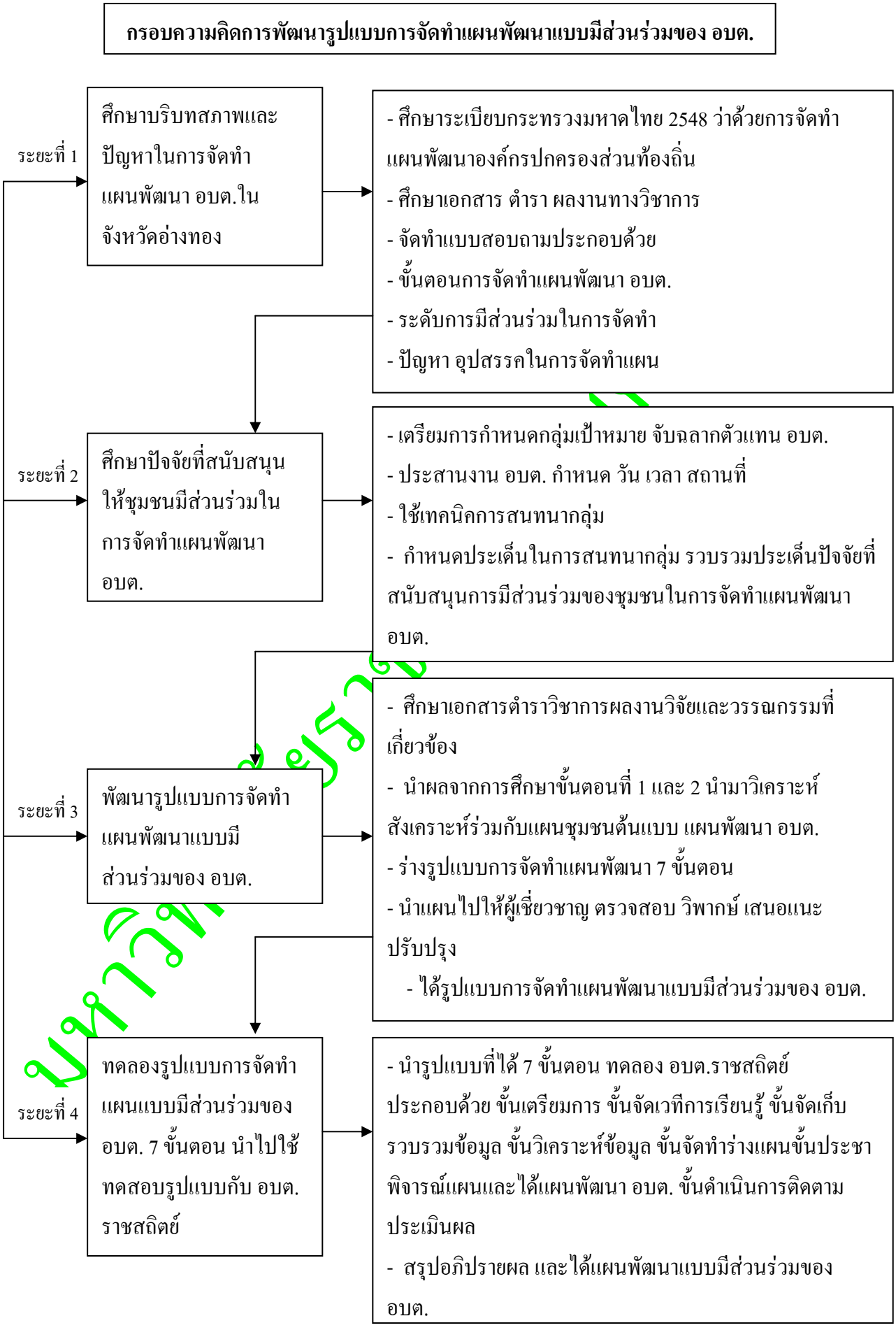

ภาพ 9 แสดงขั้นตอนการพัฒนารูปแบบการจัดทำแผนพัฒนาแบบการมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนตำบล